

TIHEK

AKADEMİK DERGİ

ACADEMIC JOURNAL

ÖZEL SAYI

TIHEK AKADEMİK DERGİSİ / ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÖZEL SAYISI / SAYI: 4 VE 5 / 2020

"Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı" Açılış Konuşması
Süleyman Arslan

"Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı" Açılış Oturumu Biyopsikososyal Yöntemleri İle Şiddet
Prof. Dr. Nevzat Tarhan

"Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı" Açılış Oturumu Şiddet Toplumundan Merhamet Toplumuna
Prof. Dr. Saffet KÖSE

"Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı" Açılış Oturumu İnsan Haklarının Korunması Ve Şiddetin Önlenmesinde Dinin Desteği
Prof. Dr. Huriye Martı

"Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı" Açılış Oturumu Uluslararası Hukukta Şiddetin Önlenmesi ve Küresel Şiddet Olgusu
Prof. Dr. Murat Çemrek

Beslenme Şiddetle İrtibatı
Dr. Abdullah Acar

Risk Toplumunda Yeni Bir Boyut Olarak Dijitalleşen Gündelik Hayat: Bilgisayar Oyunlarının Ortaokul Öğrencileri Üzerine Etkisi (Mavi Balina Ve Momo Örneği)
Doç. Dr. Adem Sağır- Merve Özdemir - Sariye Erden - Aslı Günay - Gizem Apalak

TV Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddete Karşı İzleyici Tepkileri: "Sen Anlat Karadeniz" Örneği
Doç. Dr. Aslıhan Ardıç Çobanar

Suçta Sürüklenen Çocuklar İle Suça Sürüklenmeyen Çocukların Algıladıkları Anne ve Baba Tutumları, Bağlanma Stilleri ve Benlik Algılarının İncelenmesi
Prof. Dr. Ayşe Dilek Öğretir Özçelik - Öğr. Gör. Rabia Şengün Afşin

Bireyi Şiddete Yatkınlıştıran Ailesel Faktörler Üzerine Psiko-Sosyal Bir Değerlendirme
Dr. Ayşe Zeynep Akkoyun

Televizyon Dizileri ve Şiddeti Özendirme İlişkisi: Prime-Time Kuşağındaki Yerli Diziler
Dr. Bayram Çağlar

Kadın Cinayetleri: 2008-2017 Yıllarında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Gerçekleşen Olayların Analizi
Dr. J. Alb. Engin Avcı - Dr. J. Bnb. Hayrettin Küpeli

Şiddetin E-Hali: Siber Zorbalık
Dr. Esra Gökçen Kaygısız

Çalışma Ortamının Zehirleyici Öğesi Mobbing ve Mobbinge Mücadele Stratejileri
Prof. Dr. Feyzi Uluğ

Haber Aracılığıyla Şiddet Yeniden Üreten Medyanın Teröre Oksijen Sağlaması: Savcı Mehmet Selim Kiraz Örneği
Öğr. Gör. Fikriye Çelik

Çalışma Hayatında Şiddet/Mobbing ve Çözüm Önerileri
İsmail Akgün

Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Gruplara Yönelik Şiddet
Doç. Dr. Mahmut Kaya

Şiddetin Önlenmesinde Değerler ve Demokratik Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki
Dr. Meral Sert Ağır

Sporda Şiddetin Aktüel Zeminine: Nefret Suçları "Yeni Konseptler ve Yeni Yapılanmalar"
Doç. Dr. Necati Cerrahoğlu

Terör Örgütlerinin Üniversite Gençliğine Yönelik Faaliyetler
Prof. Dr. Salim Gökçen

Küresel Göç Krizi Ve Kurumsal Şiddet: ABD-Meksika Sınırı Örneği
Doç. Dr. Segâh Tekin

Sporda Şiddetin Önlenmesinde Medyanın Rolü
Doç. Dr. Selami Özsoy

Alanyazından Örneklerle Medya-Şiddet İlişkisine Dair Düşünceler
Doç. Dr. Yavuz Bayram

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
THE HUMAN RIGHTS AND EQUALITY INSTITUTION OF TURKEY

AKADEMİK DERGİ

TİHEK

ACADEMIC JOURNAL

ÖZEL SAYI

AKADEMİK DERGİ
TİHEK
ACADEMIC JOURNAL

ÖZEL SAYI

TİHEK AKADEMİK DERGİSİ / ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÖZEL SAYISI / SAYI: 4 VE 5 / 2020

ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÖZEL SAYISI
SPECIAL ISSUE FOR PREVENTION OF VIOLENCE

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
THE HUMAN RIGHTS AND EQUALITY INSTITUTION OF TURKEY

AKADEMİK DERGİ
TİHEK
ACADEMIC JOURNAL

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
AKADEMİK DERGİSİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÖZEL SAYISI

SPECIAL ISSUE FOR PREVENTION OF VIOLENCE OF ACADEMIC
JOURNAL OF THE HUMAN RIGHTS AND EQUALITY INSTITUTION
OF TURKEY

TİHEK AKADEMİK DERGİSİ / ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÖZEL
SAYISI / SAYI: 4 VE 5 / 2020

ISSN: 2667-4599

Yayın Türü/Type of Publication

Sürelî Yayın/Type of the Journal

İmtiyaz Sahibi/Owner

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu adına/On behalf of the Human Rights and Equality Institution of Turkey

Süleyman Arslan-Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı /
Chairman of Human Rights and Equality Institution of Turkey

Özel Sayı Editörü/Editor

Doç. Dr. Yusuf Sayın

Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
ysayin@erbakan.edu.tr

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/ Managing Editor

Ertuğrul YAZAR

İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Birim Sorumlusu

İdare ve Yayın Merkezi / Centre For Administration and Publising

Yüksel Caddesi 23/3 Çankaya/ANKARA

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Hizmet Binası

Web: www.tihek.gov.tr | Posta: makale@tihek.gov.tr

Tel: 0312 422 78 00/01 - Fax: 0312 422 78 99

Baskı/Print

Baskı Tarihi/Date of Print

Haziran 2020

Grafik Tasarım/Technical Production

Ajans Düş Pınarı Birtik Mh. 465 Cd. No:1/5 06610 Çankaya/ANKARA

+90 (543) 235 12 25 - +90 (532) 658 93 11

bilgi@duspinari.com | www.duspinari.com

Baskı Adedi/Print Run

5.000 copies

Baskı Yeri/Print Address

Semih Ofset Zübeyde Hanım Mahallesi 628 Sk. No:26 İskitler, 06070 / ANKARA
+90 (312)341 40 75

©Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu yayınlarının her hakkı saklıdır. Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayımlanamaz. Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

TİHEK Akademik Dergisi altı (6) ayda bir yayımlanır.
Hakemli bir dergidir.

EDİTÖR'DEN

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), artmakta olan şiddet olgusuna dikkat çekmek, şiddetle mücadele mekanizmaların etkililiğini değerlendirmek ve çok yönlü, bütüncül politikalar belirlemek amacıyla, 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara'da "Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı" düzenlemiştir. Çalıştayda, Türkiye'nin dört bir tarafından 60'a yakın çok değerli akademisyen, avukat, kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri müzakereci olarak fikirlerini, eleştirilerini ve çözüm önerilerini dile getirme fırsatı bulmuştur. Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı'nda, ayrıca, çok yönlü olarak ele alınmaya çalışılan şiddet olgusunun ortaya çıktığı tüm toplumsal yapılar ve toplumsal süreçler kapsamlı olarak irdelenme fırsatı bulmuştur. Çalıştayda, tanımından türlerine, şiddet olgusunu ortaya çıkaran sebeplerden toplumsal sonuçlarına kadar geniş bir yelpazede şiddet her yönüyle irdelenerek, insan onurunun korunduğu, şiddetten uzak ve merhametli ve mutlu bir toplumun güçlendirilmesine yönelik önerilerin raporlanması amacıyla; insan hakları felsefesi, psikoloji ve din boyutuyla ve istatistiklerle şiddet olgusu, ailenin korunması ve aile içi şiddetin önlenmesi, toplumsal değerler ve şiddetle mücadele, eğitim hayatında şiddet, çalışma hayatında şiddet, spor ve şiddet, şiddetin önlenmesi ve medya gibi konularında eşanlı oturumlar düzenlenmiştir.

Çalıştay sonrasında TİHEK'e sunulan birbirinden değerli tebliğ metinleri arasından, Çalıştay Yayın Kurulu'nun koymuş olduğu (*Sözcük Sayısı, Bilimsel Özgünlük, Akademik Yetkinlik, Literatüre Katkı* gibi) çeşitli akademik kriterler çerçevesinde 18 metin ve alanında bilimsel otorite sıfatını haiz 4 açılış oturumu konuşmacısının tebliğ metinleri seçilerek, TİHEK Akademik Dergisi'ne özel bir sayı olarak kazandırılmıştır. Buna ilave olarak, çalıştayda tebliğ edilen tüm çalışmalar ve konuşmalar temelinde hazırlanan Çalıştay Sonuç Raporu da Dergimizin hitamına eklenmiştir. Uzun uğraşlar sonucunda editörlüğünü üstlenmekten büyük mutluluk ve kıvanç duyduğum Dergi'de, beslenmenin şiddet davranışına etkisinden, medyada ve TV dizilerinde sergilenen şiddet unsurlarına kadar çok geniş bir yelpazede konunun

okurlarımızla buluşturulmasına çalışılmıştır. Ülkemize ve Kurumumuza hayırlar getirmesinin temenni edildiği Dergimizin, bu alanda çalışan konunun uzmanlarına akademik katkılar sağlama fırsatı sunmasını, getirdiği önerilerin kamusal ve kurumsal olarak dikkate ve takdire şayan bulunmasını temenni eder; şahsım adına ülkemizi ve insanlığı derinden etkileyen şiddetle mücadele çalışmalarına değerli katkılar sağlamasını niyaz ederim.

Doç. Dr. Yusuf SAYIN
Editör
Konya-2020

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” ÇAĞRI METNİ

Çağrı Tarihi: 17.09.2019

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), son dönemde medyada çokça yer alan, insan onuruna, yaşam hakkına, özgürlük ve güvenlik hakkına, toplum hayatına, özel hayata ve aile hayatına zarar veren şiddet sorununa çözümler üretmek amacıyla, “**Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı**” düzenliyor. Konuyu, bir bütün olarak “insana karşı şiddet” temasıyla ve insan onuruna dayalı insan hakları bağlamında ele alacak Çalıştay’ın 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara’da düzenlenmesi planlanıyor. Çalıştay’da, tanımından türlerine, şiddet olgusunu ortaya çıkaran sebeplerden toplumsal sonuçlarına kadar geniş bir yelpazede şiddet olgusunun detaylıca irdelenmesi ve insan onurunun korunduğu şiddetten uzak mutlu bir toplumun güçlendirilmesine yönelik önerilerin raporlanması öngörülmüyor.

Eğitimden sağlık ve spora, aile hayatından çalışma hayatına ve medyaya kadar çeşitli alanlarda şiddet konularının ve farklı görüşlerin müzakere edileceği Çalıştay’da konuyla ilgili görüşünü paylaşmak ve müzakerelere katkı sunmak isteyen katılımcıların, ekteki Başvuru Formu’nu doldurarak ve aynı forma 600 kelimeyi aşmamak kaydıyla ilgili konu hakkında görüş, düşünce ve önerilerini içeren (Times New Roman, 12 Punto, 1,5 Satır Aralıklı ve 2 sayfa aşmayacak şekilde hazır-

lanmış) bir metni ilıştirerek, calistay@tihek.gov.tr adresine 30 Ekim 2019 tarihine kadar göndermeleri gerekmektedir. Program ve katılım süreçleri daha sonra ayrıca paylaşılacaktır. alıştay'da ele alınacak konu başlıklarına aşağıda yer verilmiştir.

ngrlen alıştay Konuları

- Ailenin Korunması / Aile İçi Şiddetin nlenmesinde ncl Tedbirler
- Toplumsal Değerler ve Şiddetle Mücadele
- Eğitim Hayatında Şiddet
- Çalışma Hayatında Şiddet
- Spor ve Şiddet
- Şiddetin nlenmesi ve Medya

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” BASIN AÇIKLAMASI

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), toplumda artan şiddet olgusuna dikkat çekmek, şiddetle mücadelede getirilen mekanizmaların etkililiğini değerlendirmek ve şiddetle mücadelede çok yönlü ve bütüncül politikalar belirlemek amacıyla 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara’da Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı düzenleyecektir. Bu çalıştayda Türkiye’nin 4 bir tarafından 60’a yakın çok değerli akademisyen, kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri müzakereci olarak fikirlerini, eleştirilerini ve çözüm önerilerini dile getirme fırsatı bulabileceklerdir. Çalıştayda ayrıca çok yönlü olarak ele alınmaya çalışılan şiddet olgusunun ortaya çıktığı tüm toplumsal yapılar ve toplumsal süreçler irdelenecektir.

Şiddet, yaşam hakkından özel hayat ve aile hayatının korunması hakkına, çalışma hakkından işkence ve kötü muamele yasağına kadar insan haklarının birçok alt hak kategorisini tehdit ve ihlal eden bir olgudur. Şiddetin insanların kaliteli, mutlu ve nihai olarak nitelikli bir hayat sürmesine engel olması ve insan onurunu tehdit etmesi, onu temel bir insan hakları sorunu haline getirmektedir. Toplumdaki şiddet seviyesinden bağımsız olsa da, son dönemlerde toplumun hemen hemen her alanında artan şiddet vakaları konunun öncelikli bir insan hakları meselesi olarak ele alınmasını ayrıca zorunlu kılmaktadır.

Bu noktada TİHEK şiddetle mücadele konusunda kurumsal inisiyatif olarak “Şiddet Toplumundan Merhamet Toplumuna” misyonu ile geniş katılımlı bir etkinlik düzenlemektedir. Bu bağlamda TİHEK tarafından, Çalıştayda, tanımından türlerine, şiddet olgusunu ortaya çıkaran sebeplerden toplumsal sonuçlarına kadar geniş bir yelpazede şiddet olgusunun detaylıca irdelenmesi ve insan onurunun korunduğu şiddetten uzak mutlu bir toplumun güçlendirilmesine yönelik önerilerin

raporlanması amacıyla insan hakları felsefesi, psikoloji ve din boyutuyla şiddet olgusu, istatistiklerle şiddet olgusu, ailenin korunması ve aile içi şiddetin önlenmesi, toplumsal değerler ve şiddetle mücadele, eğitim hayatında şiddet, çalışma hayatında şiddet spor ve şiddet, şiddetin önlenmesi ve medya konularında eşanlı oturumlar düzenlenecektir.

Bu düşüncelerle, Çalıştayın hayırlara vesile olmasını diliyor, tüm halkımızı ve konunun muhataplarını Çalıştayımıza davet ediyoruz.

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Süleyman ARSLAN (Yayın Kurulu Başkanı ve Üyesi)	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı
Doç. Dr. Yusuf SAYIN (Editör-Yayın Kurulu Üyesi)	Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Doç. Dr. Mustafa YAYLA (Yayın Kurulu Üyesi)	Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Doç. Dr. Müşerref YARDIM (Yayın Kurulu Üyesi)	Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi
Dr. Öğr. Ü. Abdullah ACAR (Yayın Kurulu Üyesi)	Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi
Dr. Öğr. Ü. Murat TÜMAY (Yayın Kurulu Üyesi)	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dr. Öğr. Ü. Muhterem DİLBİRLİĞİ (Yayın Kurulu Üyesi)	Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

DÜZENLEME KURULU / COMMITTEE OF ORGANIZATION

Süleyman ARSLAN	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı (Yayın Kurulu Başkanı ve Üyesi)
Prof. Dr. Halil KALABALIK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi
Doç. Dr. Yusuf SAYIN	Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Doç. Dr. Müşerref YARDIM	Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi
Doç. Dr. Mustafa YAYLA	Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Dr. Öğr. Ü. Abdullah ACAR	Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi
Dr. Öğr. Ü. Murat TÜMAY	Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dr. Öğr. Ü. Muhterem DİLBİRLİĞİ	Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

KATKISI BULUNANLAR / SECRETARY

Ertuğrul YAZAR	İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Birim Sorumlusu
Dr. Hicran ATATANIR	Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Birimi Koordinatörü
Fatma TERLİK	Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni
Muhammed Fatih ÖZGÖREN	Kültür ve Turizm Uzmanı
Şeyma GÜNDÜR	Sosyal Hizmet Uzmanı

HAKEM KURULU / BOARD OF REFEREES

Abdullah ACAR	(Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Ahmet TALİMCİLER	(Ege Üniversitesi)
Buket ÖKTEN SİPAHIOĞLU	(Ankara Üniversitesi)
Engin AVCI	(Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)
Evrım ÖZKORUMAK KARAGÜZEL	(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Faruk KARAARSLAN	(Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Fatih KAHRAMAN	(İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)
Gökhan KÖMÜR	(Bayburt Üniversitesi)
Gökhan ŞENGÜN	(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Hawa Nur TARAKCI	(Selçuk Üniversitesi)
Levent YİĞİTTEPE	(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Mahmut KAYA	(Harran Üniversitesi)
Mehmet KURUM	(Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi)
Muhterem DİLBİRLİĞİ	(Polis Akademisi)
Murat ŞİMŞEK	(Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Murat TÜMAY	(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Müşerref YARDIM	(Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Mustafa YAYLA	(Polis Akademisi)
Necati CERRAHOĞLU	(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Ruhi Can ALKIN	(Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Rukiye SAYGILI	(Selçuk Üniversitesi)
Sefa USTA	(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Yiğit Anıl GÜZELİPEK	(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Yusuf SAYIN	(Necmettin Erbakan Üniversitesi)

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” PROGRAM

15-16 Kasım 2019

The Greenpark Hotel Ankara

15 Kasım 2019

09:00-09:30 **Kayıt ve Resepsiyon**

09:30-10:30 **Protokol Konuşmaları**

10:30-10:40 **Ara (Coffee-Break)**

10:45-12:15 **Açılış Oturumu: Uluslararası İlişkiler, Psikoloji ve Din Boyutuyla Şiddet Olgusu**

Moderatör: Dilek ERTÜRK (TİHEK Kurul Üyesi)

Prof. Dr. Nevzat TARHAN - Üsküdar Üniversitesi Kurucu Rektörü

Müzakere Başlığı: “Basit Öfkeden Suç Davranışına Şiddet”

Prof. Dr. Saffet KÖSE - İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Rektörü

Müzakere Başlığı: “Şiddet Toplumundan Merhamet Toplumuna”

Prof. Dr. Huriye MARTI - Diyanet İşleri Başkanlığı Başkan Yardımcısı

Müzakere Başlığı: “İnsan Haklarının Korunması ve Şiddetin Önlenmesinde Dinin Desteği”

Prof. Dr. Murat ÇEMREK-NEU Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

Müzakere Başlığı: “Uluslararası Hukukta Şiddetin Önlenmesi ve Küresel Şiddet Olgusu”

12:15-14:15 **Öğle Arası**

14:15-15:00 **Oturum 1: İstatistiklerle Şiddet Olgusu**

Moderatör: Mesut KINALI (TİHEK 2. Başkanı)

Savaş ÜNLÜ - İçişleri Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı

Müzakere Başlığı: “İçişleri Bakanlığı İstatistiklerinde Şiddet”

Doç. Dr. Gökben HIZLI SAYAR ve Dr. Hüseyin ÜNÜBOL -Üsküdar Üniversitesi Öğretim Üyeleri

Müzakere Başlığı: “Türkiye Bağımlılık Risk Profili ve Duygu Haritası: Neden Öfkeliyiz?”

15:00 – 15:15 **Ara (Coffee Break)**

15:15-17:00

Oturum 2: Ailenin Korunması ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi

Moderatör: Prof. Dr. Saffet KÖSE (Izmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK ve Rabia ŞENGÜN AFŞİN – Gazi Üniv. Öğretim Üyeleri,

Müzakere Başlığı: "Suça Sürüklenmiş Çocuklar ile Suça Sürüklenmemiş Çocukların Algıladıkları Anne ve Baba Tutumlarının Karşılaştırılması ve Ebeveyne Bağlanma Stillerinin İncelenmesi"

Prof. Dr. Arzu Özyürek - Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: Toplumsal Değerler ve Şiddetle Mücadele

Dr. Cem GENÇOĞLU – Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürü

Müzakere Başlığı: "Aile İçi Şiddeti Önlemek ve Aile Mutluluğunun Sağlanması İçin Temel Eğitimde Var Olan Müfredat ve Geliştirilmesi İçin Yapılabilecekler"

Aslıhan KABADAYI, Türkiye İstatistik Kurumu Uzmanı

Müzakere Başlığı: Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması ve Aile Yapısı Araştırması Sonuçlarına Göre Türkiye'de Ev/Aile İçi Şiddetin Görünümü

Sedide AKBULUT – DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanı

Müzakere Başlığı: "Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Temel Yaklaşımlar ve DİB Projeleri"

Moderatör: Mustafa YAYLA- Polis Akademisi Öğretim Üyesi

Vedat YILMAZ- Aile Mahkemesi Hâkimi

Müzakere Başlığı: "Aile Kavramına Bakışımız İle 6284 Sayılı Yasanın Bu Yapıya Olumlu-Olumsuz Etkileri Üzerine Gözlemler"

Dr. Jan. Albay Engin AVCI ve Dr. Jan. Bnb. Hayrettin KÜPELİ - Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı

Müzakere Başlığı: "Kadın Cinayetleri 2008-2017 Yıllarında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Gerçekleşen Olayların Analizi"

Ramazan GÜRKAN - Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanı

Müzakere Başlığı: "Adli Süreçte Aile İçi Şiddet Mağdurlarının Korunması ve Desteklenmesi"

16:50-18:00

Dr. Erkut ERDOĞAN - Yazar-Aile Danışmanı

Müzakere Başlığı: "Duygusal İstismar Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu"

Sema MARAŞLI - Araştırmacı-Yazar

Müzakere Başlığı: "Şiddet Dilinden Şefkat Diline"

16 Kasım 2019

10:00-11:00

EŞ ZAMANLI OTURUMLAR

10:00-11:00

SALON 1 (Kartepe Salonu): Toplumsal Değerler ve Şiddetle Mücadele (1)

Moderatör: Prof. Dr. Mehmet EVKURAN- Hitit Üniversitesi Öğretim Üyesi

Mahinur ÖZDEMİR-T.C. Cezayir Büyükelçisi

Müzakere Başlığı: Kadına Yönelik Şiddetin Fransa Ve Belçika Boyutu

Doç. Dr. Mahmut KAYA - Harran Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: "Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Gruplara Yönelik Şiddet"

Dr. Abdullah ACAR - Necmettin Erbakan Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: "Beslenme Alışkanlıkları ve GDO'su Değiştirilen Gıdaların Şiddetle İrtibatı"

Dr. Şemsaddin TABUR - Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Öğretim Üyesi

**EŞ ZAMANLI
OTURUMLAR**

Müzakere Başlığı: "Şiddetle Mücadele-Öneriler-Şiddeti Önleyici Çalışmalar ve Sorumluluklar"

Nesip YILDIRIM-MAZLUMDER Genel Başkan Yardımcısı

Müzakere Başlığı: "Şiddetin Önlenmesinde Çözüm Önerileri"

Ayşe Zeynep AKKOYUN - Kastamonu Tosya Devlet Hastanesi Psikiyatristi

Müzakere Başlığı: "Bireyi Şiddete Yatkınlaştıran Ailesel Faktörler Üzerine Psikiyatrik Bir Değerlendirme"

11.00-11.30

Ara (Coffee-Break)

11.30-12.30

SALON 1 (Kartepe Salonu): Toplumsal Değerler ve Şiddetle Mücadele (2)

Moderatör: Doç. Dr. Yusuf SAYIN

Prof. Dr. Sıddık Korkmaz - İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Müzakere Başlığı: Toplumsal Değerler ve Şiddetle Mücadele

Özden SÖNMEZ, Ülke Kadın İlim Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı

Müzakere Başlığı: "Şiddetle Mücadelede Sivil Toplum Sorumlulukları"

Dr. Segâh Tekin - Necmettin Erbakan Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: "Küresel Göç Krizi ve Kurumsal Şiddet"

Dr. Zuhâl KARAKOÇ DORA- TBMM Strateji Geliştirme Başkan Yardımcısı

Müzakere Başlığı: "Terör Örgütlerinin Din İstismarı ve Radikalizm"

Meral SERT AĞIR- Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi

**EŞ ZAMANLI
OTURUMLAR**

Müzakere Başlığı: "Şiddetin Önlenmesinde Demokratik Yaşam Kalitesi Algısı ve Değerler Arasındaki İlişki"

Hüseyin NERGİZ - Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi

Müzakere Başlığı: "Şiddeti Önlemede Eşgüdümlü ve Sürdürülebilir Yaklaşım"

SALON 2 (VIP 2 Salonu) : Eğitim Hayatında Şiddet

Moderatör: Prof. Dr. Halil KALABALIK- TİHEK Kurul Üyesi

Prof. Dr. Salim GÖKÇEN – Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: "Terör Örgütlerinin Üniversite Gençliğine Yönelik Faaliyetleri"

Prof. Dr. Nurten Sargın - Necmettin Erbakan Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: "Eğitim Hayatında Şiddet ve Şiddeti Önleyici Çalışmalar ve Sorumluluklar"

Doç. Dr. Âdem SAĞIR - Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: "Eğitim Hayatında Şiddet (Risk Toplumunda Yeni Bir Boyut Olarak Dijitalleşen Gündelik Hayat: Bilgisayar Oyunlarının Ortaöğretim Öğrencileri Üzerine Etkisi: Mavi Balina ve Momo Örneği)"

Dr. Esmâ KABASAKAL - Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Müzakere Başlığı: "Eğitim Hayatında Şiddet; Medya ve Şiddet; Şiddeti Önleyici Çalışmalar ve Sorumluluklar"

Dr. Çiğdem ÇAKIR - MEB Kadriye Abdülmecit Özgözen Ortaokulu Şahinbey-Gaziantep

Müzakere Başlığı: "Eğitim Hayatında Şiddetin Küresel Ölçekte İncelenmesi"

Bekir KUL - Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü

Müzakere Başlığı: "Eğitim Ortamlarında Şiddet ve Çözüm Önerileri"

Mustafa KARAĞAÇLI - Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

Müzakere Başlığı: "Şiddetin Eğitime ve Okullara Evrilmesi"

Ali KOCADAYI, E-DER Eğitim ve Değişim Derneği Başkanı

Müzakere Başlığı: "Eğitim Hayatında Şiddet"

SALON 3 (VIP 1 Salonu) : Çalışma Hayatında Şiddet

Moderatör: Hıdır YILDIRIM- TİHEK Kurul Üyesi

Prof. Dr. Fevzi ULUĞ- Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: Çalışma Ortamının Zehirleyici Ögesi Mobbing ve Mobbing İle Mücadele Stratejileri

Mustafa GÜMÜŞ - İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Müzakere Başlığı: "İş Yaşamında Psikolojik Şiddetin Bir Başka Boyutu; İnanç Özgürlüğü İhlalleri"

Dr. Esra Gökçen Kaygısız - Giresun Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: Şiddetin e-hali: Siber Zorbalık

Uzm. Dr. Kasım SEZEN - Maltepe Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi Başhekimisi

Müzakere Başlığı: Çalışma Hayatında Şiddet

Av. Ayça İZMİRLİOĞLU-İzmir Demokrasi Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakere Başlığı: "Çalışma Hayatında Psikolojik Şiddet"

İsmail AKGÜN - Mobbing Eğitim Yardım Araştırma Derneği Başkanı

Müzakere Başlığı: İşyerinde Psikolojik Tacizle Mücadelede Sivil Toplum Sorumlulukları

Huri KAÇIKÇI- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Şube Müdürü

Müzakere Başlığı: Çalışma Yaşamında Engellilik ve Şiddet

EŞ ZAMANLI
OTURUMLAR

EŞ ZAMANLI
OTURUMLAR

	SALON 4 (Merter Salonu): Spor ve Şiddet Moderatör: Prof. Dr. Emin KURU- Gazi Üniversitesi Spor Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yiğit Anıl Güzelipek - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Öğretim Üyesi Müzakere Başlığı: Sporda Şiddet Eğilimi ve Önleyici Tedbirler Doç. Dr. Necati CERRAHOĞLU – Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Öğretim Üyesi Müzakere Başlığı: "Sporda Şiddetin Aktüel Zemini: Nefret Suçları-Yeni Konseptler ve Yeni Yapılanmalar-" Doç. Dr. Selami ÖZSOY- Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretim Üyesi Müzakere Başlığı: "Spor Medyasında Şiddet" Alperen PEPE - Serbest Avukat Yetkin Hukuk Danışmanlık- Spor Uzmanı Müzakere Başlığı: Spor ve Şiddet Doç. Dr. Veysel KÜÇÜK - Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Müzakere Başlığı: Spor ve Şiddet Av. Tarkan ERDAL – Arabulucu, Spor Hukuku Uzmanı Müzakere Başlığı: "Sporda Şiddet Olgusu ve Sporda Şiddetle Mücadelede Stratejiler"
EŞ ZAMANLI OTURUMLAR	
11:00-11:30	Ara (Coffee-Break)
11:30-12:30	Eş Zamanlı Oturumların Devamı
12:30 – 13:30	Öğle Arası
13:30 – 15:00	Oturum: Şiddetin Önlenmesi ve Medya Moderatör: Prof. Dr. Hamit ERSOY- İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Faruk İŞIKER - Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanı Müzakere Başlığı: Televizyon Yayınlarında Şiddet Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU- Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Müzakere Başlığı: Aile ve Çocuğa Karşı Şiddet Prof. Dr. Hacı DURAN – İstanbul Aydın Üniversitesi Müzakere Başlığı: "Medya ve Öğretilmiş Şiddet" Doç. Dr. Yavuz BAYRAM - Trabzon Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Müzakere Başlığı: Medya ve Şiddet Doç. Dr. Şule Yüksel ÖZMEN - Trabzon Üniversitesi Müzakere Başlığı: "Medya ve Şiddet: Şiddeti Önleyici Çalışmalar ve Sorumluluklar" Doç. Dr. Nermin GÜRHAN – Gazi Üniversitesi Müzakere Başlığı: "Medyada Kırılğan Gruplara Yönelik Şiddet" Dr. Bayram ÇAĞLAR - Kocaeli Üniversitesi Öğretim Görevlisi Müzakere Başlığı: Medya ve Şiddet: Televizyon Dizileri ve Şiddeti Özendirme Fikriye ÇELİK – Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Görevlisi Müzakere Başlığı: Haber Aracılığıyla Şiddeti Yeniden Üreten Medyanın Teröre Oksijen Sağlaması" Doç. Dr. Aslıhan ARDIÇ ÇOBANER - Mersin Üniversitesi Öğretim Üyesi Müzakere Başlığı: Medya ve Şiddet
15:00-15:15	Ara (Coffee-Break)
15:15-16:15	Oturumların Müzakeresi
16:15-17:30	Sonuç Raporunun Takdimi

YAYIN POLİTİKASI/PUBLICATION POLICY

TİHEK Akademik Dergisi, ulusal hakemli bir dergidir. Bu dergide yer alan bütün makaleler editör incelemesine tabidir. Ön incelemeden geçen makaleler en az iki hakem tarafından incelenmektedir. Makalede ifade edilen görüşler yazar aittir. TİHEK'in kurumsal görüşünü ifade etmemektedir.

TİHEK Academic Journal is a national peer-reviewed journal. All articles in this journal are subject to preliminary review of the editor. The articles which have been reviewed by the editor are examined at least two referees. The views expressed in the article belong to the author. Do not express the institutional view of TİHEK.

İÇİNDEKİLER

EDİTÖR'DEN / V

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” ÇAĞRI METNİ / VII

Çağrı Tarihi: 17.09.2019

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” BASIN AÇIKLAMASI / IX

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” PROGRAM / XIII

YAYIN POLİTİKASI/PUBLICATION POLICY / XVIII

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” AÇILIŞ KONUŞMASI / 1

Süleyman ARSLAN

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI”

AÇILIŞ OTURUMU BİYOPSİKOSOSYAL YÖNLERİ İLE ŞİDDET / 11

Prof. Dr. Nevzat TARHAN

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI”

AÇILIŞ OTURUMU ŞİDDET TOPLUMUNDAN MERHAMET TOPLUMUNA / 19

Prof. Dr. Saffet KÖSE

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” AÇILIŞ OTURUMU İNSAN HAKLARININ KORUNMASI VE

ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE DİNİN DESTEĞİ / 27

Prof. Dr. Huriye MARTI

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” AÇILIŞ OTURUMU

ULUSLARARASI HUKUKTA ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE KÜRESEL ŞİDDET OLGUSU / 35

Prof. Dr. Murat ÇEMREK

* Bu çalışmadaki metinler, Açılış Konuşmalarına ilave olarak yazar isimlerine göre Alfabetik olarak sıralanmıştır.

BESLENMENİN ŞİDDETLE İRTİBATI / 41

Dr. Abdullah ACAR

**RİSK TOPLUMUNDA YENİ BİR BOYUT OLARAK DİJİTALLEŞEN GÜNDELİK HAYAT:
BİLGİSAYAR OYUNLARININ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE ETKİSİ
(Mavi Balina ve Momo Örneği) / 59**

Doç. Dr. Adem SAĞIR - Merve ÖZDEMİR - Sariye ERDEN - Aslı GÜNAY - Gizem APALAK

**TV DİZİLERİNDE KADINA YÖNELİK ŞİDDETE KARŞI İZLEYİCİ TEPKİLERİ: “SEN ANLAT
KARADENİZ” ÖRNEĞİ / 73**

Doç. Dr. Aslıhan Ardiç ÇOBANER

**SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR İLE SUÇA SÜRÜKLENMEYEN ÇOCUKLARIN
ALGILADIKLARI ANNE VE BABA TUTUMLARI, BAĞLANMA STİLLERİ VE BENLİK
ALGILARININ İNCELENMESİ / 89**

Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK** - Öğr. Gör. Rabia ŞENGÜN AFŞİN

**BİREYİ ŞİDDETE YATKINLAŞTIRAN AİLESEL FAKTÖRLER ÜZERİNE
PSİKO-SOSYAL BİR DEĞERLENDİRME / 119**

Dr. Ayşe Zeynep AKKOYUN

**TELEVİZYON DİZİLERİ VE ŞİDDETİ ÖZENDİRME İLİŞKİSİ:
PRIME-TIME KUŞAĞINDAKİ YERLİ DİZİLER / 131**

Dr. Bayram ÇAĞLAR

**KADIN CİNAYETLERİ: 2008-2017 YILLARINDA
JANDARMA SORUMLULUK BÖLGESİNDE GERÇEKLEŞEN OLAYLARIN ANALİZİ / 145**

Dr. J. Alb. Engin AVCI - Dr. J. Bnb. Hayrettin KÜPELİ

ŞİDDETİN E-HALİ: SİBER ZORBALIK / 161

Dr. Esra Gökçen KAYGISIZ

**ÇALIŞMA ORTAMININ ZEHİRLEYİCİ ÖĞESİ MOBBİNG VE
MOBBİNGLE MÜCADELE STRATEJİLERİ / 175**

Prof. Dr. Feyzi ULUĞ

HABER ARACILIĞIYLA ŞİDDETİ YENİDEN ÜRETEBEN MEDYANIN TERÖRE OKSİJEN SAĞLAMASI: SAVCI MEHMET SELİM KIRAZ ÖRNEĞİ / 195

Öğr. Gör. Fikriye ÇELİK

ÇALIŞMA HAYATINDA ŞİDDET/MOBBİNG VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ / 215

İsmail AKGÜN

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİ GRUPLARA YÖNELİK ŞİDDET / 231

Doç. Dr. Mahmut KAYA

ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE DEĞERLER VE DEMOKRATİK YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ / 245

Doç. Dr. Meral Sert AĞIR

SPORDA ŞİDDETİN AKTÜEL ZEMİNİ: NEFRET SUÇLARI “YENİ KONSEPTLER VE YENİ YAPILANMALAR / 271

Doç. Dr. Necati CERRAHOĞLU

TERÖR ÖRGÜTLERİNİN ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNE YÖNELİK FAALİYETLERİ / 291

Prof. Dr. Salim GÖKÇEN

KÜRESEL GÖÇ KRİZİ VE KURUMSAL ŞİDDET: ABD-MEKSİKA SINIRI ÖRNEĞİ / 307

Doç. Dr. Segâh TEKİN

SPORDA ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE MEDYANIN ROLÜ / 325

Doç. Dr. Selami ÖZSOY

ALANYAZINDAN ÖRNEKLERLE MEDYA-ŞİDDET İLİŞKİSİNE DAİR DÜŞÜNCELER / 343

Doç. Dr. Yavuz BAYRAM

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” SONUÇ BİLDİRİSİ / 357

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” AÇILIŞ KONUŞMASI*

Süleyman ARSLAN**

Türkiye Büyük Millet Meclisimizin ve kamu kurumlarımızın saygıdeğer temsilcileri, değerli katılımcılar, kıymetli misafirlerimiz,

Düzenlemiş olduğumuz, Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı'na hoş geldiniz, onur verdiniz. Sizlerle birlikte olmaktan mutluluk duyduğumu belirterek, hepimizi saygı ve sevgi ile selamlıyorum.

Bugün, burada, toplumumuzun ve insanlığın karşı karşıya kaldığı şiddet olgusunu konuşmak, tartışmak, şiddetin ülkemizden ve dünyamızdan uzaklaşması, her bir insanımızın onurunun korunması, yaşadığımız mekânların sevgi, rahmet ve merhametle dolması için yapılabilecekleri bir kez daha düşünmek, tespit ve önerilerimizi kamuoyuyla, tüm insanlıkla paylaşmak üzere toplanmış bulunuyoruz.

Ana ve babasının hücrelerinde başlayan fiziki yolculuğunda insanın uğradığı her durağın, geçtiği her yolun, vardığı her noktanın, ilk yuvası olan ana rahmi gibi sevgi ve merhamet ocağı olması için neler yapabileceğimizi araştırmak için buradayız.

Başkalarının kusurlarını bulmaktan önce kendi kusur ve ihmallerimizi ortaya koymak, insanlığa sevgi, şefkat ve merhamet mücadelemizde nasıl yardımcı olabileceğimize dair fikirler üretmek niyetindeyiz.

* 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara'da TİHEK tarafından düzenlenen Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı'nda sözlü olarak tebliğ edilmiştir.

** TİHEK Başkanı, suleyman.arslan@tihak.gov.tr

Umarız ki, bu niyetimiz, bu amacımız gerçekleşir, insanlık davamızın başarıya ulaşması için önemli bir katkı sağlamış oluruz.

Bugün aramızda bulunan çok kıymetli akademisyenlerimiz, bürokratlarımız, sivil toplum kuruluşlarımızın temsilcileri ve uzmanlarımızla birlikte şiddet olgusunu, nedenlerini, boyutlarını ve etkilerini çeşitli yönleriyle ele alacağız. Şiddetin tezahüründe yaşanan değişimlere duyarlı bir şekilde, yeni bakış açıları çerçevesinde şiddetin önlenmesine katkı sunmaya çalışacağız.

Bizi toplum olarak şiddet sarmalına iten sebepleri, neyi, nasıl yaptığımızı ya da yapamadığımızı yeniden düşünmek zorundayız. Her şiddet olayına, failine ve mağduruna aynı duyarlılık ve hassasiyetle yaklaşıp yaklaşmadığımızı samimi olarak sorgulamak durumundayız.

İçinde yaşadığımız dünya, evde, eğitim hayatında, çalışma yaşamında, sosyal ve siyasal platformlarda sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik, psikolojik, sözlü, dijital ve sair şiddetin tüm boyutlarının ve çeşitlerinin yoğun şekilde yaşandığı bir dünyadır. Sözlü tacizden hayata kasta kadar her tür şiddet, yaygın bir şekilde yaşanmaktadır. Şiddet, insan haklarını ihlal ve tehdit etmekte; insan onuruna, yaşam hakkına, özgürlük ve güvenliğe, aile kurumuna ve özel hayata, toplumun geleceğine zarar vermektedir.

İnsanların yaşam haklarına, vücut bütünlüklerine, onuruna, inanç ve düşünce özgürlüğüne yönelen her insafsızca müdahale esasen bir şiddet unsuru barındırmaktadır. Toplumun bütün kesimlerini tehdit eden şiddet kimi ülkelerde ön yargı, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı yoluyla kurbanlarına yenilerini ekleyerek yayılmaktadır. Şiddet, her durum ve şartta, insanlar, kültürler, toplumlar, değerler ve inançlar arasında kavga, sürtüşme ve çatışma ortamı oluşturarak etki alanını genişletmektedir. Yeni Zelanda'da camileri ve Müslümanları hedef alan insanlık dışı saldırı hala vicdanlarımızı sızlatmaktadır. Son yıllarda özellikle batı dünyasında giderek yükselen İslam karşıtlığı, maalesef gerekli önlemler alınmadığı için hızla bir nefret hareketine ve şiddet davranışlarına dönüşmektedir. Dolayısıyla özellikle Müslümanlara yönelik sıkça yaşanan şiddet vakaları, bireysel ve istisnai olmaktan çıkarak bilinçli ve sistematik hale gelen şiddetin zalimane bir yüzüdür. Mescid-i Aksa başta olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde inanan insanlara yönelen şiddetin varlığı oldukça vahim bir tablodur ve bu durumu kabul etmek asla mümkün değildir.

Bu gerçekler karşısında, bütün kişi, kurum ve kuruluşların, her türlü şiddet karşısında gereken tepkiyi göstermesi; şiddetin mağduru kim olursa olsun konuya aynı hassasiyetle yaklaşması ve şiddetle mücadelede daha çok inisiyatif alması bugün dünden daha fazla önem taşımaktadır.

Hiç şüphesiz ki, şiddetin en ağırı insanlığın en kutsal, en evrensel ve en temel hakkı olan yaşam hakkını ortadan kaldırmaya yönelik olanıdır; yani hayata kasttır. Diğer bütün haklar yaşam hakkının varlığına bağlıdır.

Yaşam hakkı başta olmak üzere bütün temel hakların korunmasından ise, öncelikle devlet sorumludur.

Devlet, ülkesinde yaşayanların yaşam hakkını ve diğer temel hak ve hürriyetlerini korumakla yükümlü olduğu gibi egemenliği altındaki insanların, insan haklarına saygılı olarak yetişmelerini sağlayacak her türlü tedbiri almakla da yükümlüdür.

Bununla beraber, sadece devlet değil toplum ve toplumu oluşturan ilgili bütün özel ve tüzel kişiler de kendilerini ilgilendirdiği ölçüde insan haklarından sorumludur.

Bir ülkede kişiler birbirinin hayatına son veriyorsa veya diğer haklarını ihlal ediyor, şiddet uyguluyor, onurlarını zedeliyorsa başkalarının haklarına saygıyı öğretmeyen aileler sorumludur.

Haklara saygıyı öğretemeyen, şiddeti bir sonraki nesle aktaran ve şiddet üreten bir eğitim sistemi sorumludur.

Şiddetin önlenmesi için gerekli düzenlemeleri yapamayan bir yasama erki iktidarı ve muhalefetiyle birlikte sorumludur.

Bu konuda gerekli önlemleri alamayan kolluk kuvvetleri ve yürütme gücü sorumludur.

Etkin soruşturma yapamayan ve adil cezalar veremeyen yargı sorumludur.

Şiddetin yayılmasına sebep olan medya ve toplum sorumludur.

Şiddetin en önemli kaynaklarından biri olan terör örgütlerini gizli veya açık destekleyen, yaptıklarına ihmal suretiyle de olsa destek veren organizasyonlar ve devletler sorumludur.

Toplumunu ahlaki dejenerasyona sürükleyip toplumun en temel birimi aileyi parçalamaya, bireyi acziyete düşürmeye çalışan adı ne olursa olsun tüm yapı ve organizasyonlar sorumludur.

Başarılı bir şekilde uygulanamasa da barış içinde yaşamamızı sağlamaya yönelik uluslararası sözleşmeler ve ulusal kanunlar şiddeti önlemeye yönelik önemli kazanımlar sağlamaktadır. Bununla birlikte, yaşanan gerçekler mevcut düzenlemelerin ve uygulamaların yeterli olmadığını, olumsuz yan etkilerinin bulunduğunu, yeni düzenlemelerin ve uygulamaların yürürlüğe konulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yaşanan şiddet olayları göstermektedir ki, şiddet belli bir alanda değil her alanda artmaktadır. Sadece erkekler değil, kadınlar da şiddete yönelmektedir. Şiddete sadece yetişkinler değil, gençler de artan oranda başvurmaktadır. Suça sürüklenen çocuk sayısı gün be gün artmaktadır. İnsanlar en ufak bir olayda şiddete yönelmektedir. İç huzursuzluğu dışa yansıtmaktadır. Bencillik ve narsizm artmıştır. Egolar, nefisler kontrol edilememektedir. İnsan benliğinin otokontrol mekanizmaları zayıflamaktadır. Otokontrolü, sağduyuyu sağlayacak maddi ve manevi eğitimler verilememekte veya yetersiz kalmaktadır.

Cinayet ve yaralama sayılarının yüksekliği, ceza infaz kurumlarının, çocuk evleri, gençlik destek merkezleri ve kadın konuk evleri, sığınma evleri gibi merkezlerin sayısının ve doluluk oranının artması, boşanma oranlarının yükselişi, aile içi şiddet, cinsel istismar, ensest ilişkiler, uyuşturucu bağımlılığı ve ticaretinin artışı, insan ticareti, çocukların terör örgütlerine kaçırılması veya terör örgütlerine katılması, şiddete meylli kamu görevlilerinin yetişmesi de söz konusu şiddet olgusunun göstergeleridir.

Ülkemizde şiddet istatistiklerinin önemli bir oranda artışı söz konusudur. Ancak, şiddet sadece ülkemizde değil, tüm dünyada yaygındır. Hatta ülkemiz bir çok ülkeye kıyasla, iyi durumdadır. Bir çok ülke şiddet istatistiklerini vermemekte, şiddet istatistikleri sağlıklı bir şekilde alınamamaktadır.

Ancak elde edilen yaklaşık veriler birlikte değerlendirildiğinde, gerek dünyada gerekse ülkemizde yaygın bir şiddet sorununun bulunduğu, oranları farklı olsa da her iki cinsiyetin de şiddet mağduru olduğu ve her iki cinsiyetin de şiddet uygulayabildiği açıkça görülmektedir. Ülkemizde yüzlerce kadın cinayeti olduğu bir gerçektir. Ancak binlerce erkek cinayeti olduğu da bir gerçektir. Erkek cinayetlerinin önemli bir kısmı da aile meselelerine ilişkindir. Yüzlerce kadının öldürülmesini önemserken

binlerce erkeğin öldürülmesi karşısında aynı duyarlılığı göstermemek ve gerekli tedbirleri almamak eşitlik anlayışına sığmaz. Kadınıyla erkeğiyle hepsi bizim canımızdır.

Burada merakı celbeden husus; daha önce şiddetin dışında tutulmaya çalışan kadınların yapılan bunca düzenlemeye rağmen niçin bu kadar şiddetin konusu veya mağduru olduğu hususudur. Daha ziyade ev dışında olan şiddet nasıl olmuş da evin içine de yönelmiştir? Töre ve namus cinayetleri dâhil olmak üzere 2002'de toplam 66 kadın cinayeti işlenmişken neden kadına karşı cinayet 2018'de 205 ila 440 arasında bir sayıya ulaşmıştır? Yapılan kanuni düzenlemelerin ev içi şiddeti frenlediği kabul edildiği durumda da sorulması gereken soru şudur: Ne olmuştur da 2001'deki evlenme sayısı ile 2018'deki evlenme sayısı aynı kalmasına karşın 91 bin 994 olan boşanma sayısı 2018'de anlaşmalı boşanmalar dâhil 240 bin 613'e ulaşmıştır? Sonuçta, boşanmalar aile içinde yaşanan çeşitli tür şiddetin dışı yansımasıdır. Boşanmayan ancak huzursuzluk yaşayan ailelerin varlığı da bir gerçektir. Bu şiddet ortamının en büyük mağduru olan çocukların suça sürüklenme riski de artmaktadır. Bu şartlarda artık, evlenmeden yaşamayı tercih edenlerin sayısının bilinmesi de önemli hale gelmiştir.

Ailenin Korunması Hakkındaki Kanun niçin aileyi koruyamamaktadır?

Niçin kişiler evlenmeye teşebbüs etmemekte veya evliliği sürdürememektedir?

Neden aileyi sevgi, merhamet ve dayanışmayla sürdürebilecek nesiller azalmaktadır?

Edinilen istatistiklerden kadın cinayetlerinin kısmen durdurulduğu ve geriletildiği sonucuna varılsa da, öldürülen kadın sayısına oranla kat kat fazla erkeğin de ev içi şiddet veya başka gerekçelerle erkekler veya kadınlar tarafından katledildiği görülmektedir.

Bu durumda sadece kadına karşı şiddetin değil –kadın erkek fark etmez– insanımıza yönelik şiddetin aynı önem verilerek birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Diğer yandan, Türkiye'de 2005 yılında 55 bin 870 olan tutuklu ve hükümlü sayısı 2019 yılında 280.000'e yaklaşmıştır. Cezaevlerindeki kadın nüfus oranı da %4,3'e ulaşmıştır. 2018 yılında şüphelilerin cinsiyete göre oranı, %85,1'i erkek, %14,9'u kadın şeklinde oluşmuştur. Hüküm giyenler tarafından en çok işlenen suç-

lar ise hırsızlık, yaralama, icra iflas kanununa muhalefet, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, yağma, sahtecilik, tehdit ve öldürme suçları olmuştur.

Görüldüğü üzere, şiddetin önlenmesi için sadece münferit olayların üzerine gidilerek veya cezalar arttırılarak bir sonuca ulaşılamamaktadır. Nitekim, kadın cinayetlerinde faillerin %16'sı cinayetten sonra kendisini öldürmekte, intihar etmektedir. Bu kişileri bu cinayetlere sevk eden saiklerin doğru belirlenmesi ve değerlendirilmesi son derece önemlidir. Kendisini öldürmeyi göze alacak kadar travma yaşayan bir kişiyi hiçbir ağır cezanın cinayetten döndüremeyeceği açıktır.

Bu nedenle, yaşanan şiddet olgusu acilen bütün yönleriyle ele alınmak zorundadır. Şiddete yol açan olgu ve etkenlerin ortadan kaldırılması için kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.

Mevcut sözleşmeler ve kanunlar gözden geçirilmeli, uygulama hataları ortadan kaldırılmalı, şiddeti üreten kaynaklar kurutulmalıdır.

Çözümü sadece kanunda aramak yerine diğer normatif disiplinler de devreye sokulmalı, manevi değerlerimizden de istifade edilmelidir.

Farklılıkları ahenk zemini olmaktan çıkarıp çatışmaya dönüştüren sosyo-kültürel ortam gözden geçirilmelidir.

Şiddet araştırmaları yapılırken mağdur odaklı çalışılmakta, fail odaklı çalışma eksik bırakılmaktadır. Mağdur odaklı çalışmanın yanında fail odaklı çalışma da yapılmalı, fail odaklı bakış açısı da dikkate alınarak sorunların çözümüne katkı sağlanmalıdır.

Gelişmiş vicdan ve sağduyu sahibi, sevgi ve merhamet sahibi kişilerin yetişmesi için her türlü tedbir alınmalı, hiçbir tedbir ihmal edilmemelidir.

İnsan hakları sadece devletle birey arasındaki dikey ilişki ile sınırlı bir anlayış olmaktan çıkarılmalıdır. Bireyler arasındaki yatay ilişkilerin de insan haklarının vazgeçilmez bir boyutu olduğu zihinlere nakşedilmelidir.

Ahiret inancı olan vatandaşlarımıza, değil sadece insana yönelik şiddetin ve haksızlığın, bitki ve hayvanlara yönelik şiddetin de hesabının sorulacağı; aile fertlerinin veya başkaca kişilerin birbirine uyguladığı şiddetin hesabının sorulacağı bir günün olduğu hatırlatılmalıdır.

İnsan haklarının bir ahlak olduğu, bu bilinç içinde içselleştirilmesi gerektiği öğretilmeli ve insan hakları eğitim yoluyla bireysel yaşamda da uygulanabilir kılınmalıdır.

Aksi takdirde insan haklarının korunup geliştirilmesi ve şiddetin önlenmesi amaçlı bir hayal olmaktan öteye geçemeyecektir.

Dikkat edilmelidir ki;

kadın veya erkek fark etmez- eşinin hakkını gözetmeyenler insan hakları savunucusu olamaz.

Şiddetin önlenmesinde cinsiyet ayrımcılığı yapanlar insan hakları savunucusu olamaz.

Annesinin hakkını gözetmeyenler insan hakları savunucusu olamaz.

Babasının hakkını gözetmeyenler insan hakları savunucusu olamaz.

Kardeşlerinin ve yakınlarının, evindeki genç veya yaşlı kişilerin, dede ve ninelerin veya engellilerin haklarını gözetmeyenler insan hakları savunucusu olamaz.

Yüce insanın ilk yuvası olan ana rahmini döl yatağından ibaret görerek, artık kendine ait olmayan bir bedeni kendine aitmiş gibi görerek masum yavrusunun yaşam hakkını meşru mazeret olmaksızın sonlandıranlardan, o masum bedeni ve canı içki, uyuşturucu ve sair kötü gıdalarla engelli veya sağlıksız bir yaşama mahkûm edenlerden insan hakları savunucusu olamaz.

Aldığı ücreti hak etmeyen işçiden veya çalışanın hakkını vermeyen işverenden insan hakları savunucusu olamaz.

Masum ailesini gözyaşları içerisinde bırakıp topluma şiddet olarak dönen teröristten insan hakları savunucusu olamaz.

Annelerin çocuklarını kaçırap terör örgütlerine katanlardan ve destekçilerinden veya tasvip edenlerden insan hakları savunucusu olamaz. Teröristleri destekleyen veya koruyan devlet ve organizasyonlar insan haklarını koruyamaz ve bu iddiaları kabul edilemez.

Değerli katılımcılar,

Bu vesileyle, ifade etmek isterim ki, biz Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu olarak çalıştay logomuzda da vurguladığımız üzere, insan onurunu ve merhameti esas alıyor, bir bütün olarak insana yönelik şiddete karşı çıkıyoruz. Daha ötesi, hayvanlar ve bitkiler dâhil tüm canlılara, doğaya ve çevreye yönelik şiddete “Hayır!” diyoruz. “Kadına, erkeğe, yaşlıya, çocuğa, engelliye, hastaya, hayvana, doğaya sevgi, şefkat ve merhamet gerek; insan onurunu korumak gerek, şiddet yok sevgi var”, diyoruz. “Kırma kimsenin kalbini yapacak ustası yok” diyoruz. “Yaratılanı boş gör Yaradan’dan ötürü” diyoruz.

Biz kadın erkek cinsiyet ayrımcılığıyla da mücadele eden bir kurum olarak kime yönelik olursa olsun şiddetin her türüsüne karşı çıkıyoruz. Cinsiyeti, ırkı, rengi, etnik kökeni, dili, dini, inancı, mezhebi, felsefi veya siyasi görüşü, medeni hali, yaşı, doğum durumu, sağlığı veya engellilik durumu ne olursa olsun her insan, onur bakımından eşit doğar. Bu nedenle, şiddette cinsiyet ayrımcılığına da “Hayır!” diyoruz.

Şiddette cinsiyet ayrımcılığı olmaz. Erkeğin kadına yönelik şiddetini de, kadının erkeğe yönelik şiddetini de, erkeğin erkeğe yönelik şiddetini de, kadının kadına yönelik şiddetini de reddediyoruz. Canlar arasında cinsiyet farkı gözetilmesini ayrımcılık olarak görüyoruz. Kadına karşı şiddet esasen erkeğe de yöneliktir. Erkeğe karşı şiddet de temelde kadına da yöneliktir. Zira, bir kadın öldürüldüğünde bir kocaya, bir babaya, bir çocuğa, bir ağabeye zarar verilmiş demektir. Aynı şekilde, bir erkek öldürüldüğünde bir kadının kocası, babası, oğlu veya kardeşi öldürülmüş demektir.

Bu nedenle, kadına yönelik şiddet veya erkeğe yönelik şiddet tanımlamalarıyla kadın veya erkekler arasında düşmanlığın oluşturulmasına, ailelerin parçalanmasına yol açılmasına, cinsiyet husumetlerinin arttırılarak cinsiyet ayrımcılığının tırmandırılmasının yanlışlığına dikkat çekmek istiyoruz.

Anadolu’muzun büyük velilerinden Hacı Bektaş-i Veli kadın ve erkeğin eşdeğerde olduğunu ne güzel ifade etmiş:

“Erkek dışı sorulmaz muhabbetin dilinde

Hakk’ın yarattığı her şey yerli yerinde

Bizim nazarımızda kadın-erkek farkı yok

Noksanlık, eksiklik senin görüşlerinde.”

Bu bakış açısıyla biz kadın ve erkeklerin birbirini destekleyerek yüceltmesini, güçlendirmesini, şiddetin yerini, sevgi, muhabbet ve merhametin doldurmasını arzuluyoruz. İnsanımızın cezaevlerinde, kadın sığınma evlerinde, çocuk yurtlarında, huzurevlerinde değil, kendi sıcak yuvalarında öz aileleriyle birlikte sevgi, şefkat ve merhametle kuşanmış olarak mutlu bir hayat sürmelerini temenni ve talep ediyoruz.

Bizim kadim medeniyetimiz, ayrımcılık yapmaksızın, kâmil insan yetiştirmeyi amaç edinmiş, cinsiyetlerin yaşamda birlikteliğini, hak ve hukukta insan olmasını esas almış Ahmed-i Yesevi’lerin, Hacı Bektaş-ı Velilerin, Kadıncık Ana’ların, Hatun Anaların, Bacıyan-ı Rum’un, Mevlana’ların, yetmişiki milleti eşit gören ve gönüller yapmanın davasını güden Yunus Emre’lerin, Hacı Bayram-ı Velilerin temsil ettiği sevgi ve merhamet medeniyetidir.

“Zehranın nutkunu dinleyin,

Ey erenler erler doğru söyleyin,

Biz doğurmadık mı beyan eyleyin,

Sizi irşad eden bu babaları” diyen Zehra Ana’ların medeniyetidir.

Zayıflara merhamet etmeyen, çocukları sevgisiz ve değersiz bırakıp geleceğe şiddet makinası hazırlayan, evliya değil de eşkıya yetiştiren kadın ve erkeklerin uygar / medeni bir dünya kurması veya sürdürmesi mümkün değildir.

Bu nedenle, küreselleşen ve tek başına kurtuluşun imkânsız hale geldiği bir dünyada, gidilen yolun çıkmaz sokak olduğunu, buradan ne insanlığa ne kendilerine mutluluk çıkmayacağını söyleyen batılı düşünürlerin görüşlerinin eşliğinde, insanlığa kavramlarımızı yeniden hatırlatmalı ve geleneğin ihyası için bir teklif götürmeliyiz.

Hatırlatılacak kavramlardan birisi de “merhamet” tir. Ki, zaten “merhamet” kavramının Pozitif Psikoloji çevrelerinde gündeme gelme sıklığı artmaya başlamıştır.

Merhamet, Rahman’ın insan kalbinde yansımalarının adıdır. Merhamet, doğru- dan doğruya kalpten gelir ve bize bir kalbimiz olduğunu gösterir. Sevgide menfaat olabilir ama merhamette menfaat olmaz. Merhamet başlangıçta herkeste potansiyel olarak vardır, aile terbiyesiyle gelişip güçlenebilir ama kötü davranışlarla insan, merhametini yitirebilir. Merhametsiz kalp bir buz çölüne döner ve şiddet olarak tezahür eder. Merhamet olmadan adil olunamaz. Toplumdaki düzen sadece merhametten yoksun sert yasalarla sağlanamaz. Şiddet merhametsiz önlenemez. Şiddet faillerinde-

ki kötü duyguların anlaşılıp kaldırılması için de merhamete ihtiyaç var. Şiddet mağdurlarının acısını dindirmek için faili cezalandırmak nasıl merhametin gereğiye, şiddet faillerinin niçin bu şiddete düştüğünü anlamak ve kişileri şiddete yönlendiren ortamı ortadan kaldırmak da merhametin gereğidir. Üstad Necip Fazıl Reis Bey'e ne güzel söyletmiş: *"Sen kaplanı yetiştir, besle, sonra pençe atıyor diye kement at, ipe çek! Yazıktır kaplana, günahdır kaplana!"*

Kadim medeniyetimiz ancak ve ancak bir merhamet medeniyetidir. Bugün başımıza menfi manada ne geldiyse bu merhamet medeniyeti idealimizden uzaklaşmanın sonucudur. Sevgi ve merhamet dolu insan-ı kâmil yetiştirme çalışmalarını geriplanda tutmakla hata yapıyoruz. Bir an önce tüm dikkatimizi insan onurunun korunduğu, sevgi ve merhametin hâkim olduğu ilişkiler ve merhametli nesiller için çabalamaya hasretmemiz şarttır. Örgün ve yaygın eğitim sistemimiz Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre ve Mevlana gönüllü insanları yetiştirecek şekilde yeniden yapılandırılmalı, yeni nesillerimiz dünyayı şiddet yerine sevgi ve merhamet ile doldurmalıdır.

Bu düşüncelerle, Kurumumuz toplumda yaşanan şiddet olgusunu bir bütün olarak ele almayı tercih etmiş ve şiddetin önlenmesi için yapılacak çalışmalara katkı sağlamak amacıyla bu çalışmayı düzenlemiş bulunmaktadır. Umarım ki, bu çalıştayın esasen toplumumuzda var olan sevgi, şefkat, merhamet, rahmet ve bereketin artarak devamına, insanımızın zillete düşmekten korunup onurlu bir hayat sürmesine önemli bir etki ve katkısı olur. Toplumumuz medeniyet tarihimiz boyunca anıldığı gibi sevgi, şefkat ve merhametle anılmaya çok daha güçlü bir şekilde devam eder.

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” AÇILIŞ OTURUMU BİYOPSİKOSOSYAL YÖNLERİ İLE ŞİDDET*

Prof. Dr. Nevzat TARHAN**

Öncelikle ben Sayın Başkanımız Süleyman Arslan’a, kadına yönelik şiddet konusunu konuşabileceğimiz bir platform oluşturduğu için teşekkür ediyorum. ‘Değişen şartlarda şiddet olayı ile ilgili toplumda küresel olarak neler yapılabilir?’, ‘Bizim kültürel etkilerimizde nelerdir?’ gibi konulara eğilerek şiddetin psikolojik boyutu, sosyolojik boyutu, varoluşsal boyutu, felsefi boyutu, inanç boyutu yönleriyle tüm bu konuları geniş bir şekilde ele almasından dolayı da ayrıca teşekkür ediyorum. Bireyin kendisine yönelik şiddeti olarak tanımlayabileceğimiz intihar vakaları, medyanın ulaşılabilir olması nedeni ile daha fazla oranda gündemimize girmeye başladı. Her ne kadar gelişen teknoloji ile birlikte, insanlığın genel refah ve konfor düzeyi artsa da, bu insanlığın mutluluk düzeyini artırmamaktadır. Teknoloji dünya genelinde hızla gelişmekte, ancak insani değerler ise aynı hızda yok olmaktadır. Batı dünyası bu gidişata dur diyebilmenin yolunu mutluluk bilimi olarak tanımlayabileceğimiz pozitif psikolojide aramaktadır. Pozitif psikoloji, bireylerin olumsuz, eksik ve sorunlu yönlerinden çok, olumlu özelliklerine, güçlü yanlarına ve erdemlerine odaklanan bir yaklaşımdır. Pozitif psikolojinin amaç ve işlevleri, yaşamı değerli ve yaşanmaya değer kılacak şeyleri araştırmak, insanların olumlu ve güçlü özelliklerine odaklanarak bunları geliştirmek, öznel ve psikolojik iyi oluşu ve yaşam sevincini geliştirmeye çalışmak ve önleyici işleviyle bireylerin ruhsal sorunlar yaşamalarının önüne geçebilmektir.

* 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara’da TİHEK tarafından düzenlenen Şiddet’in Önlenmesi Çalıştayı’nda sözlü olarak tebliğ edilmiştir.

** Psikiyatrist, Üsküdar Üniversitesi Rektörü, NPİSTANBUL Beyin Hastanesi, nevzat.tarhan@uskudar.edu.tr

İNTİHARLAR ARTIYOR

Bugün İstanbul'da yine bir aile toplu olarak ölü bulunmuş ve yine bir toplu intihar gerçekleşmiş durumda. Önceki hafta da benzer toplu intihar haberlerine şahit olmuştuk. Bu kişilerin bazı zorluklar yaşadığını öğreniyoruz, ama ölümü seçecek kadar perişan durumda olmadığını da görüyoruz aslında. Peki, neden ölümü toplu olarak tercih ediyorlar? İşte dünya şu anda bunu tartışıyor. İngiltere'de 16-24 yaş arası gençleri kapsayan bir araştırmada, intiharla ölüm oranının trafik kazalarından daha çok olduğunu gözler önüne seriyor. Dünyada intihar salgını var. Hollanda'da trenler 30 dakikada bir en az bir defa duruyor. Bunun sebebi ise gençlerin kendilerini trenlerin önüne atması. İntihar ediyorlar. Dünya genelinde bir intihar artışı var.

DEĞİŞEN DÜNYADA REFAH YÜKSELİYOR, MUTLULUK DÜŞÜYOR

Bakıldığında refah seviyesinin, insanların yaşam standartlarının yüz sene önceye oranla yükseldiğini, insanların daha konforlu yaşadıklarını görüyoruz.¹ Ancak bu yükselişe paralel olarak mutlu değiller... Neden? Bunun nedenleri çeşitli bilimsel tartışmaların da konusu. İnsanlar çok şeye sahip ama mutlu değil, kişinin psikolojik kodlarında, şifrelerinde bazı şeyleri görüyoruz. İnsanın mutlulukla yaşama bağlanması ve hayata bakış açısı ile ilgili çeşitli düşünce kalıplarının yeniden gözden geçirilmesi gerekiyor. Neden gözden geçirilmeli? Bununla ilgili size bazı istatistikler vermek istiyorum.

Dünya geliyor, beyin alanında çalışmalar yapıyoruz ancak; büyük ev küçük aile, daha çok terfi ama daha az sağduyu, gelişmiş ilaçlar fakat yetersiz sağlık, aya giden insan ama komşusunu tanımamak, yüksek gelir fakat daha az huzur, yüksek IQ daha az duygu, iyi bilgi ama daha az erdem, sayısız ilişki fakat sıfır gerçek sevgi, sosyal medyada sürüyle arkadaş gerçekte ise sıfır dostluk, daha çok insan fakat daha az insanlık, daha büyük televizyon çok daha az kitap, pahalı saatler ancak hiç vakit yok... Benzer örnekleri çoğaltmak mümkün. Ancak maalesef günümüzün gerçeği bu. Bu da günümüz insanının yaşam tarzını değiştiriyor.

“Dünya değişir” dedik. Değişen dünyada ‘endüstri ilk sıfır’ var, endüstri ilk sıfırda makine önemliydi. Buhar gücü insan hayatına hâkim oldu. Endüstri ilk sıfırda makine gücüne elektrik eklendi. Endüstri üç sıfırda da elektronik keşfedildi, otomasyon başladı. Endüstri dört sıfırda da big data, otomasyon var ve artık dijital

¹ <https://mobilityexchange.mercer.com/Insights/quality-of-living-rankings> (15.11. 2019).

devrim yaşandı.² Sanal gerçeklik var. Big dataya sahip olan dünyaya hâkim olacak, dünyayı yönetecek.³ Böyle değişen bir dünyada insanlığın ruhsal yapısı aynı değil. İnsanlığın ruhsal yapısı buna hazır değil ve bunu yakalayamadı. Bu değişen dünya insanı mutlu edemedi.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA SAVAŞI'NIN İLK MERMİSİ İNTERNETTEN Mİ ATILACAK?

Dünya nereye gidiyor? "Üçüncü Dünya Savaşı'nın ilk mermisi internette atılacak" diyor NATO strateji uzmanı. 2018 yılında Davos'ta beyinlerimizin hacklenebileceği konuşuldu.⁴ Teknoloji dünya genelinde bu kadar hızlı geliyor fakat aynı zamanda insani değerler de tam tersi yönde geriliyor. Madde kullanan, suç işleyen, intihar eden, boşanan ve mutsuz insanların sayısı her geçen gün artıyor. Dünyadaki bu kötü gidişe Batı "Pozitif Psikoloji" kavramı ile "dur" demeye çalışıyor. Mutluluk bilimi ile insani değerler ve mutluluk yeniden kazandırılmaya çalışılıyor. Bugün Batı, medeniyet krizi yaşıyor. Hedonizm, egosentrizm, yalnızlık ve mutsuzluk Batı'nın en temel problemleri arasında. Bu durumda değişen dünyada yeni riskler de ortaya çıktı. Kötülük yapma potansiyeli insanda değişmedi.

ZOR SORU: KÖTÜLÜK NEDEN ARTIYOR?

Kötücül insanlar azalmadı arttı. Kötülük yapma potansiyelimiz gerilemedikçe teknolojinin ilerlemesi, bilimin ilerlemesi gibi gelişmeler şeytanın avukatlarına daha çok kolaylık sağlayacaktır. Amerika'da 2000'li yıllarda yapılmış bir strateji var. Bu stratejiden sonra ABD'de ciddi panik yaşandı. İstatistiklere baktığımızda, ABD Çocukları Savunma Fonu eşitlikler ülkesi Amerika'da şöyle söyledi:

"25 yaşın altındaki 3 genç AIDS nedeniyle öldü. 6 çocuk intihar ediyor. 18 yaşın altındaki 342 çocuk şiddet suçundan tutuklanıyor. Ergen annelerden 107 bebek doğuyor. 2 bin 833 çocuk okulu terk ediyor. 6 bin 42 çocuk tutuklanıyor. 135 bin çocuk okula silah götürüyor." Bu bilgiler ABD çocukları savunma kaynağı araştırmasında yazıyor. Bunun üzerine federal hizmet panik yaşıyor ve Seligman ile ekibine 5 milyar dolarlık hibe veriyor. O hibe ile Seligman ekibini kuruyor, 2005-2008 yılları arası "Toplumdaki olumsuz gidişi nasıl düzeltiriz?" diye çalışıyorlar. Yapılan araştırmaların so-

² Tadeu PA, Lucato WC, Facchini F, Mummolo G. The degree of readiness for the implementation of Industry 4.0. Computers in Industry, 2019, 113:103-125.

³ Alharthi A, Krotov V, Bowman M. Addressing barriers to big data. Bus. Horiz., 2017, 60: 285-292.

⁴ <https://phys.org/news/2018-01-doom-davos-digital-dystopia.html> [15.11.2019].

nunda, 2009 yılında psikoloji kongresinde çalışmalarını sunuyorlar. Böylece pozitif psikoloji kongresi yapılıyor ve oraya ‘mutluluk bilimi’ olarak geçiyor. Ardından da kitap haline getiriliyor.

Kadına yönelik şiddette ABD’yi geçmiştiz, en yüksek oran bize ait. OECD ülkeleri arasında yapılan araştırmaya göre ömürlerinde en az bir defa eşlerinden fiziksel veya duygusal şiddet gören kadınların oranı ülkemizde %38. Bu konuda da en yüksek oran bizde, bizden sonra ABD geliyor.

MUTSUZLUĞA KAYNAKLIK YAPIYOR

İngiltere’de yalnızlıktan sorumlu bakanlık kuruluyor. 5 bin kişi üzerinde ve BB-C’nin de içerisinde olduğu bir çalışma yapılıyor. Bu çalışma raporlanıyor. Bu rapor, 8 buçuk milyon İngiliz vatandaşının evde yalnız yaşadığını, önemli oranda ani ölüm ve intiharların yaşandığını ortaya koyuyor. Yine yapılan araştırmalar, 16-24 yaş arası gençlerde dikkat çekici özellikler ortaya çıkarıyor. Sanal ortam içerisinde, sosyal izolasyona mahkûm bir dijital gençlik var. Böyle bir gençlik söz konusu. Bu gençlerin ilginç bir yaşam felsefesi var. “Dini, milli, ideolojik aidiyetlere ne gerek var” diyorlar. “Dünyaya bir kere geldim evlenmeye, ömrümü bir kişi ile geçirmeye ne gerek var” diye düşünüyor. Z kuşağı da denilen bu gençlik için yeşil daha önemli, küresel kirlenme çok daha önemli.

Yine hatırlanacağı üzere kasten 200 kişiyi öldüren Oklahoma bombacısı yakalanıp, mahkemeye çıkarıldığında “Ben sizin ürününüzüm” diyordu. Bunun üzerine psikiyatri çevreleri “Hastalıkla kötülük arasındaki sınırı nereden çezeceğiz?” diye sormaya başladı ve burada çeşitli çözüm seçenekleri ortaya çıktı. Şiddete karışanların bir kısmı hasta. Hasta olanların tedavi görmesi gerek. Bunlarla ilgili biyolojik tedaviler var. Koruma boyutu var. Burada eğitim kurumları pozitif psikoloji eğitimi yaparak, kişinin pozitif psikoloji ile şiddete başvurmasını engelleyerek kişinin terk edilen ya da ihmal edilen duygularını tekrar aktif etmesini sağlamalıdır.

ŞİDDET DAVRANIŞI İLE BEYİN SAĞLIĞI ARASINDAKİ İLGI

Anti sosyal kişi ile normal bir kişinin beyinleri incelendiğinde anti sosyal kişilerin acıma duygusu olmayan, suçu planlayarak yapan, suça becerikli kişiler olduğu görülüyor. Bunlar genellikle seri katiller, pişmanlık hissetmeyen, beyinlerinin ön kısımlarını iyi kullanamayan kişiler olduğu görülüyor. Bu kişilerin beyinlerinin ön kısımları çalışmıyor. Tedavi gereken bir grup var ama önemli bir kısımda kişilik bozukluğu

yaşıyor. Bu durum, toplumun bir ürünü olan yalan söylemeyi teşvik eden toplumlarda, suçun sanki beceriklilik açığözlülük gibi görüldüğü kültürlerde yaygın.

MODERN BİLİMİN ÇÖZÜMÜ “POZİTİF PSİKOLOJİ”

Pozitif psikoloji kavramına dönecek olursak Harvard Üniversitesi 2015 yılında pozitif psikoloji dersini müfredatına koydu. Dersin değerlerinden olan merhamet, bu Çalıştayın da en önemli başlıklarından biri. Aslında içeriğine baktığınızda merhametli olmak, yardımsever olmak, uzlaşmacı olmak, bağışlayıcı olmak gibi kavramlar bizim doğu kültürümüzden gelen kavramlar. Bunları Mevlanadan almışlar, sistematize etmişler. Metodolojik olarak “Pozitif Psikoloji” ile bize sunuyorlar. Mevlanadan ve Yunus’tan almalarına rağmen hiçbir şekilde referans göstermemişler. Bu çok üzücü. Ben bunu fark ettikten sonra Mesnevi Terapi, Yunus Terapi kitaplarını kaleme aldım.

Yale Üniversitesi ise 2018 yılında mutluluk dersini koydu. Yale tarihinde en çok tercih edilen ders olarak kayıtlara geçti. Harvard “çığır açan ders” olarak koymuştu. 2019 yılında İngiltere’de Bristol Üniversitesi müfredatına pozitif psikolojiyi koydu. Biz Üsküdar Üniversitesi olarak ise 2013 yılında bu dersi öğrencilerimizle buluşturduk. Türkiye için önemli bir çalışma. Rektörlük dersi olarak tüm öğrencilerimize bu dersi aldırıyoruz. Bu dersi alan öğrencilerimizin ders öncesi ve ders sonrasının istatistiklerini oluşturduk ve birçok kongrede sonuçları yayınladık. Bu dersi alan gençler arasında; “Arkadaşlarımla aram düzeldi, madde kullanıyordum bıraktım...” vs. diyenler oluyor. Bunu başarmanın gururunu yaşıyoruz. Pozitif psikolojinin referans çalışmalarından biri de “Duchenne gülümsemesi”. Gözümüzün ve dudığımızın kenarlarında çizgiler vardır. Bu çizgilerin %50’si yukarı doğruysa kişi 8 buçuk yıl daha uzun yaşıyor. Aynaya bakabilirsiniz. Gözlemediğinizde genelde ise hep tebessüm eden kişilerin çizgilerinin yukarıya doğru olduğu görülür.⁵

İnsanın hayattaki anlam arayışında biz de 3 kritik değişken etki ediyor. İlki sekülerizm. Türk Dil Kurumu bunu “dünyacılık” olarak tercüme etti. Sekülerizm felsefi bir terminolojidir; insanın ölümü ve ölümden sonrasını düşünmemesi yaşam felsefesi ile yaşamaması olarak tanımlanır. Bu, insanın mutsuzluğunu ve intiharını artıran, görünmeyen bir sebeptir. Türkiye’de kayıtlara girmiş bir vaka vardır. Mehmet Pişkin

⁵ Tarhan, N., Pozitif Psikolojisi, Çoklu Zeka Uygulamaları, Timaş Yayınları, 2012, İstanbul.

olayı. Sosyal medya platformlarının birinde intihar videosunu yayınlayarak intihar etti. Bu tarz intiharlar, yaşam felsefesi, anlam arayışı ile ilgili intiharlardır.

İkincisi narsisizmdir... Narsist kişi alçak dağları ben yarattım edası ile dolaşır. Dindar insanlar da narsist olabilir. Bununla ilgili bir Oflu Hoca hikâyesi anlatılır.

Oflu Hoca bir gün yağmur duasına çıkmıştır. Hoca yağmuru yağdırmış. Bunun üzerine ise herkes “Ne kadar mübarek hocasınız” deyince Hoca da “Bir de kar attırayım mı?” demiş. Bu, insanların içinde var. Bir gün biri Mevlana’ya firavunu kötülüyormuş... “Şöyle zalim, şöyle kötü, hatta firavun piramitleri yaptırırken Yahudi çalışanlarının dilini kestirmiş konuşmasınlar diye” kötülüyormuş... Mevlana ise bunun üzerine kötileyen kişiye “Firavuna verilen imkânlar sana verilseydi sen de firavun olmayacak mıydın?” diye sormuş. Onun için herkesin içinde bir firavun yatıyor.

ŞİDDETİN ARKASINDA NARSİSİZM VAR

Modernizmi narsisizm besliyor. Bu da intiharı artırdı, sosyal normları bozdu. Bireysel normlar bozuldu. Kişi anlam arayışını oturtamıyor, toplumu koruyan sosyal normlar var, gelenekler bozulmaya başladı.⁶ Sosyal normların yıkılmasıyla ailenin dış duvarları da çöktü. Şimdi son kale aile kaldı. Ailemize sahip çıkmamız gerekiyor.

Doğamızda kötülük yapmak var. Burada termodinamiğin ikinci yasası olan entropiden bahsetmek istiyorum. Doğada düzenden düzensizliğe bir gidiş var. Sıcak bir şey zamanla soğur vs. Bunu davranış entropisi olarak da düşünebiliriz. Şöyle ki eğer iyiler gerekeni yapmazsa kötülük kendiliğinden artar ve yayılır. Kötülüğün, şiddetin yayılmasını istiyorsak hiçbir şey yapmasak kötülük yayılır. İyilerin proaktif olması gerekir ki kötülük yayılmasın. Kötülük iyilikten 6 kat daha hızlı yayılıyor. Davranış entropisi bağlamında değerlendirildiğinde, kişiler iyilik adına hiçbir şey yapmadığında bu, kötülüğe hizmet eder. Çocuklarımızı yetiştirirken her şeyden önce iyi birer insan olarak yetiştirmemiz gerekir. Çok zeki bir çocuğunuz var ve çalışkan... Kimya mühendisi oluyor ama sentetik esrar üretiyor... Zeki ve çalışkan olması başlı başına yeterli olmuyor. İyi ve kötü kavramını çocuğa küçük yaşta öğretmek gerekiyor.

⁶ Shane-Simpson C, Schwartz A.M, Abi-Habib R, Tohme P, Obeid R. I love my selfie! An investigation of overt and covert narcissism to understand selfie-posting behaviors within three geographic communities. *Computers in Human Behavior*, 2020, 104: 106158.

Şu anda eğitim sistemimizde iyi ve doğru yaşamayla ilgili eğitim verilmesi gerekiyor.⁷

Konuşmamı Filozof Alvin Plantinga'ya atıfla bitirmek istiyorum...

"Tanrı, her şeye gücü yetendir, her şeyi bilen ve salt iyi bir varlıktır" önermesi mantıksal olarak "Tanrı, kötülük yapabilecek bireyler yaratmaz" gibi bir sonucu doğurmamaktadır. Özgürlüğün denenmesi için yanlış olanı yapma imkânı da olmalıdır. Bireyin her zaman doğru olanı yapıyor olması yanlış olanı yapamıyor olmasından kaynaklanıyorsa, o birey özgür değildir.

İyilerin çalışarak iyileri artırma sorumluluğu var. Kötülüğün yok olmasını istemek evrendeki düzene uygun değil...

---

⁷ Tarhan, N., Toplum Psikolojisi, Timaş Yayınları, 2010, İstanbul.

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” AÇILIŞ OTURUMU ŞİDDET TOPLUMUNDAN MERHAMET TOPLUMUNA*

Prof. Dr. Saffet KÖSE**

Teşekkür ederim sayın başkan. Muhterem hazirûnu hürmet ve muhabbetle selamlıyorum. Ayrıca böyle bir konuyu ele aldıkları için Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’na teşekkürlerimi sunuyorum.

Bir ilahiyatçı bakış açısıyla şiddet olgusunun temel sebepleri ve belki o sebepler içerisinde çözüm önerilerinin de yer aldığı bir konuşmayı yeğliyorum. Ne kadar başarabilirim onu konuşmanın sonunda saygıdeğer hazirûn takdir eder. Konuşmamı da daha çok aileyi merkeze alarak yapmak istiyorum. Çünkü şiddet daha çok bu kurum üzerinden tartışılıyor. Merhamet de anneden alınan ve özellikle onun çocuğuna verdiği bir enerji olunca böyle bir girişin isabetli bir tercih olacağını düşünüyorum. Şuradan başlamak istiyorum.

Aslında ana tema olarak merhamet vurgusunun yapılmasını önemli buluyorum. Son zamanlarda Türkiye’de dindarlık oranları ile ilgili birkaç tane çalışmaya baktım. Dindarlık oranları epey yüksek çıkıyor. En azından inanç düzeyinde bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Mesela 2018 gençliği üzerinden yapılan bir araştırmada gençlerimizin %70’i kendisini dindar olarak tanımlıyor. Toplumda dindarlık oranı bu kadar yüksek olduğuna göre ve de İslam’ın ana dinamiğini merhamet oluştur-

* 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara’da TİHEK tarafından düzenlenen Şiddet’in Önlenmesi Çalıştayı’nda sözlü olarak tebliğ edilmiştir.

** İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Rektörü, saffetkose@hotmail.com

duğuna göre bu şiddet niye var o zaman? Acaba merhametimizi mi kaybediyoruz? Kaybediyorsak niye kaybediyoruz? Bunun üzerinde birkaç şey söylemek istiyorum.

Gerçekten İslam'ın ana dinamiği merhamet. Yani Kuran-ı Kerim'e bakıldığında ilk sure olan Fatiha suresinin hemen başında Cenab-ı Hak kendisini "*Alemlerin Rabbi*" olarak takdim ediyor. Hemen peşinden "*Rahman-Rahim*" yani acıyan ve merhamet eden sıfatına vurgu yapıyor ve yine ileriki ayet-i kerimelerde belli aralıklarla bunu tekrarlıyor. Yine Kur'an'ın 6. Suresi olan En'am Suresi 12. ayette "...O, kendi üzerine rahmeti yazmıştır..." buyuruyor. Yani Allah Te'âlâ varlığa rahmeti ile muamele etmeyi kendisine ilke edindiğini söylüyor. Bu bağlamda Hz. Peygamberin müjdesine işaret etmek yerinde olur. Diyor ki: "*Allah rahmetini yüz parçaya bölmüş, doksan dokuzunu kendi nezdinde tutmuş, yeryüzüne bir parçasını indirmiştir. İşte mah-lûkât bu bir parçadan dolayı birbirlerine merhamet ederler. Hatta at (bazı rivayetlerde "hayvan" geçmektedir), yavrusuna basmamak için tırnağını (ayağını) kaldırır.*"¹ Bu yüzde bir merhametten onun payına düşenden dolayıdır. Yani o yüzde bir merhamet bütün varlığa yetiyor.

Bu kadar merhametli olan Yüce Yaratıcı, Peygamberini Merhamet Peygamberi olarak gönderdiğini "...seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik..." ayetiyle beyan ediyor.² Yine müntesiplerini, inananlarını tarif ederken "merhametlidirler" diye tarif ediyor. Hatta yetmez merhameti tavsiye ederler diye bir de bir görev yüklüyor. Merhamet bu kadar önemli olduğuna göre onun ne olduğuna bakmak lazım.

Rum suresinin 21. ayetinde Cenab-ı Hak, "*Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duygularını yerleştirmesi de O'nun kanıtlarındandır...*" buyurur.³ Bu ayette aileyi kuran, yaşatan ve mutlu bir şekilde devamını sağlayan üç temel kavramı birbirine ekleyerek anlatır ki bunların başında merhamet gelir. Diğer ikisi de meveddet ve sekînettir. Merhamet deyince -anlam dünyamızı, kavram örgümüzü biraz kaybettiğimiz için- hemen akla acımak olarak geliyor. Aslında acımak dikey bir ilişkidir. Allah ile kul arasında olabilir. Bu istenen de bir şeydir. Belki anne baba ile çocuklar arasında olabilir. Ama özellikle aile ve devleti kuran irade açısından baktığınızda merhamet acımak demek değildir. Çünkü acımak özellikle karı-koca arasında incitici bir duygudur. Kadın-erkek birbirininin

¹ Buhârî, Edeb, 19.

² Enbiya, 21: 107.

³ Rum, 30: 21.

varlık sebebi olacak şekilde birbirine muhtaç ise kim kime acıyacaktı? O zaman Devleti ve onun bütün kurumlarında ana dinamik olarak öne çıkan, topluma hayat veren enerji olan merhametin iki unsurunun bulunduğunu söylememiz gerekir. Birisi nezaket ve zarafet ile muamele etmek, kırıp dökmemek, incitmek, kaba saba olmamak, kabalık yapmamaktır. Bunu Kuran-ı Kerim Hz. Peygamberin şahsında söylüyor. “*Sen onlara sırf Allah’ın lutfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi...*”⁴ Kabalık dağıtıcı, ilişkileri bozan bir tutumdur. Merhametin ikinci unsuru ise ihsandır. İhsan, iyilik etmek, iyi davranmak demektir. İyilik de şu demek, istenileni istenildiği zaman, istenildiği kadar, hatta fazlasıyla ve içtenlikle yapmak, gönülden yapmak demektir. Hani Anadolu’da bir söz var ya! “Gönülsüz pişen aş, ya karın ağrıtır ya baş.” Tam da bunu anlatıyor. Gönülden yapmak. İyilik kelimesini gerek Kuran-ı Kerim gerekse Hz. Peygamber “hasene” kelimesi ile ifade ediyor ki güzel / güzellik demektir. İyilik denilen eylemin içine bir güzellik katılmadığında Allah onu iyilik olarak kabul etmiyor. Bu iki boyutuyla, mesela karı-koca arasında mesela komşular arasında, mesela vatandaşlar arasında bu merhamet var ise bundan meveddet doğar. Meveddet, karşılıksız sevgi demektir. Kuran-ı Kerim’de ve Hz. Peygamberin hadislerinde sevgiyi ifade eden iki kavram vardır: Birisi “meveddet” diğeri “mahabbet”tir. Mahabbet gönüldeki sevgidir, meveddet ise onun dışı yansımasıdır. Mesela Hz. Peygamber’in hadislerinde, hediyeleşme sevgiye vesiledir, gönüldeki muhabbeti artırır, meveddete dönüştürür, kalpteki kini giderir. Tabii hediyeleşmek deyince sadece bir şey vermeyi anlamamak gerekiyor. Bir gülümsemenin sadaka değeri, ibadet karakteri var mesela. Hz. Peygamber, her sabah kalktığınızda eklemeleriniz sayısınca bir iyilik etmelisiniz der ve gülümsemeyi, birine selam vermeyi, birisine yardımcı olmayı iyilik içinde sayar. Bunlar muhabbeti artıran şeylerdir ve mahabbeti meveddete dönüştürür. İki boyutuyla rahmet / merhamet varsa bundan doğan meveddet ile birlikte de sekînet ortaya çıkar. Sekînet de huzur demektir. Şimdi eğer ailede, toplumda rahmet, meveddet ve sekînet ortamının oluşturduğu bir atmosfer varsa asla geçimsizlikler, uyumsuzluklar olmaz demiyorum. Biz insanız ve elbette uyuşmazlıklar, anlaşmazlıklar ve tartışmalar ortaya çıkar. Ama bu aileyi ya da diğer ilişkileri dağıtacak, bozacak, çökertecek ve şiddete varacak ölçüye ulaşmaz. Sorunlar çözülebilir bir boyutta kalır.

Hız. Peygamberin ailesinde, Hız. Ali ile Hız. Fatıma arasında da problem oluyor. Ama aileyi dağıtacak ölçüye gelmeden çözüyor. Mesela Hız. Peygamber’in eşi Hız.

⁴ Al-i İmran, 3: 159.

Safiye çok güzel yemek yaparmış. Bir gün yaptığı bir yemekten hizmetçisi ile Hz. Peygambere gönderiyor. Hz. Aişe burada yemek mi yoktu falan deyip hizmetçinin eline vurup tabağı düşürüyor ve tabak kırılıyor. Hz. Peygamber Hz. Aişe'ye kötü bir şey söylemiyor. Hz. Aişe de Hz. Peygambere “ne yapmam lazım” diye sorduğunda: “Yerine bir tabak gönderiver” diyor ve ekliyor: “Anneniz yemeği döktü. Hadi toplayın da yiyin” diye bir nükte yapıyor. Bunlar hayatta olabilir şeyler. Sorunsuz hatta krizlerin yaşanmadığı bir hayat yok. Önemli olan bunu iyi yönetebilmektir. İşte siz *rahmet-meveddet-sekînet* atmosferini oluşturabilirsiniz onun kuşattığı ortamda problemlerin şiddete varacak ölçüde büyümesini engellemiş olursunuz.

Bütün toplumlarda ve toplumların farklı kesimlerinde şiddet olabilir, zaten oluyor da! Neticede insanız. Ama bunu indirgemeci ve genelleyici bir yaklaşımla toplumun sadece bir kesimine mal etmemek gerekiyor. Şiddeti bütün boyutlarıyla, psiko-sosyal dinamikleriyle birlikte ve farklı disiplinlerin imkânlarından yararlanarak ele almak, sebep-sonuç ilişkilerini sağlıklı şekilde kurulmak ve kalıcı çözümler üretmek gerekiyor. Mesela şiddetin sadece kadın üzerinden ve ailede şiddet bağlamında tartışılması hem yanıltıcı, hem eksik hem de aile kurumuna zarar veren bir sonuç doğuruyor. Gençlerin evlenmeden korkmalarına sebep olan bir tarafı var. Oysa şiddet çarşıda, pazarda, trafikte, okulda, sokakta, spor sahalarında da var. Şiddeti azaltmak ya da engellemek için öncelikle ilişkileri muhabbet ortamında yönlendirmemiz gerekir. Bunun için bir mekâna girdiğimizde ya da birisiyle karşılaştığımızda bir güler yüz, güzel bir söz, bir selam ortamı bir anda atmosferi değiştirmekte ve pozitif bir enerji yaymaktadır.

Geçenlerde bir otelde asansöre bindim. Galiba 20. kata çıkıyorum. Asansör ikinci katta durdu ve üç kişi bindi. Bana selam vermediler. Ben de kendilerine bütün cesaretimi toplayarak şunu söyledim: “Benim bildiğime göre bir yere girince selam verilir. Ben selam verilmeyecek bir adama mı benziyorum.” Hepsi birden selam verdiler. Şimdi sormak lazım! Niye acaba bu soğukluk, bu ürkeklik! Biz bu değerleri niçin kaybettik? Bizim ahlak kitaplarımıza baktığımızda ilk dönemlerden itibaren toplumsal ilişkileri muhabbet üzerine kurarlar, onu adaletin üstünde bir değer olarak sunarlar. Diyorlar ki adalet hak edene hak ettiğini vermektir. Bu, devlet ile vatandaşları arasında olmazsa olmazlardan bir erdemdir. Anne-baba ile çocuklar arasında elzem olan bir değerdir. Adalet kurumsal yapıların en merkezi değeridir. Çünkü adil davranmadan kurumsal yapıyı koruyamazsınız mesela aile yuvasını dağıtırsınız. Hz. Peygamber onu söylüyor. “*Bir öpücükle bile olsa çocuklarınız arasında ayrımcılık yap-*

*mayın!*⁵ Elbette devlet vatandaşına adaletli davranmak durumunda ama bireyler kendi aralarında muhabbet ortamını geliştirmek durumunda. Mesela şunu söylüyorlar: “Adalet hak edene hak ettiğini vermektir. Muhabbetin olduğu yerde hak davası olmaz. Adam bazen hak eder, hak ettiğinden fazlasını verirsiniz. Bazen hak eden hakkından feragat eder.” Aslında aranan işte böyle bir ortam. Şimdi bu çok ütöpik bir şey midir? Ben ütöpik olduğunu düşünmüyorum! Bu sağlanabilir bir şeydir.

Bu noktada önemli gördüğüm bir hususa da işaret etmek istiyorum. O da şudur: İnsanlar belki çocukluktan itibaren bazı şeyleri ailelerinden öğreniyorlar. Çocukların merhamet ve şefkatle yoğrulmasında biraz önce söylediğim boyutuyla, nezaket, zarafet ve ihsan boyutlu ilişkilerin gelişmesinde ve ondan doğan meveddet, sekinet, huzur ortamının sağlanmasında annelik rolünün çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bunu hem kendi temel değerlerimiz üzerinden hem modern araştırmaların bize verdiği veriler üzerinden anlıyorum. Annenin en temel rolü, çocuğa şefkat transferidir. Bütün kaynaklarımızda şefkat annelik üzerinden anlatılır. Bunu anne dışında başka bir varlık yapamıyor. Kuran-ı Kerim’de ve hadislerde açık bir şekilde bunu görüyorsunuz. Mesela Hz. Peygamber’e dört defa peş peşe hürmete layık olan kimdir diye sorulduğunda üçünde “annendir” cevabını veriyor dördüncüde babayı zikrediyor. Babanın da güven veren rolü var. Karı-koca ayrıldığında çocuğun yedi yaşına gelinceye kadar anneye verileceği konusunda İslam hukukçuları arasında görüş birliği var. Çünkü çocuk küçük yaşlarda anneden ayrı kaldığında ya da yeterince birlikte olamadığında daha sonraki dönemlerde bunu telafi etme şansı zayıflıyor ve çocukta psikopatik eğilimler geliyor. Mesela John Bolby ve Giddens gibi araştırmacıların vardıkları sonuçlar bu bulguları güçlendiriyor. Birçok Batılı sosyolog ve psikolog bugün anneden-babadan yoksunluk sendromu oluştuğunu belirtirken bununla çocukların sevgisiz büyüdüğüne işaret ediyorlar. Bu sevgisiz büyümenin neticesinde belki bir ölçüde şiddete eğilim de ortaya çıkıyor. Ben şunu demek istiyorum, çocuklar en azından ev ortamında bir annelik ve babalık duygusunu yaşamalılar. Mesela anaokullarında, kreşlerde, şurada burada çocuklarımız eğitiliyorlar, belki daha iyi eğitim aldığını düşünenlerimiz de çoğunlukta ama eve geldiklerinde anne-baba çocuğu ile ilgilenmesi, sevgi, şefkat ve güven duygusunu yaşatması ve kendilerinden ayrı geçen süreyi telafi etmeleri gerekiyor. Hz. Peygamber: “Çocuklarınızla oynayın” diyor. Kendisi torunları Hasan ve Hüseyin ile oynuyor. Bir psikiyatrdan dinledim, diyor ki: “Oyun çocuğun işidir ve oyun seyirci ile oynanır. Çocuğunuzun oyununu

⁵ Abdurrazzâk, *el-Musannef*, (Beyrut: 1970) 9: 99-100.

seyredeceksiniz, ilgileneceksiniz. Eğer ilgilenmiyorsanız eğer onu kendinizden ayırıp da “Bak senin oyuncakların var git oyna vs. vs. diyorsanız topluma canavar yetiştiriyorsunuz” diyor. Tabii ben tek sebepli olarak ve indirgemeci bir yaklaşımla bütün problem anneden yoksunluk sendromuna bağlıdır anlamında söylemiyorum. Ya da aileden yoksunluk sendromuna bağlıdır anlamında bir şey söylemek istemiyorum ama bunlar üzerinde biraz durulması gerektiğini düşünüyorum ve bu noktadaki eksikliğin ciddiyetine dikkat çekmek istiyorum kendi adıma. Yani anneliğin günlük meşgalelere, kariyere feda edilemeyecek kadar değerli ve önemli olduğunu düşünüyorum.

Bir başka önemli konu, toplumu normatif disiplinler üzerinden düzenlerken, toplumsal ilişkileri, sadece hukuk üzerinden tanımlamak ya da ilişkileri belirlemek, her zaman istenen sonucu vermeyebiliyor. Hukukun arkasında diğer normatif disiplinlerin ve onların verilerinin bulunması gerekiyor. Bir Amerikalı hukuk sosyoloğunun yaptığı araştırma var. Amerika’da neden bu kadar çok suç işleniyor? sorusuna verdiği cevap şu: “Her şeyin kanunla halledilebileceğine olan inancın doğurduğu kanun bolluğu!” Eğer siz hukukun arkasında ahlak normlarını koyamamışsanız ve o ahlaka yön veren diğer manevi dinamikleri sağlayamamışsanız hukukla netice alamazsınız, zaten alamıyoruz da. Bu önemli bir konu, önemli bir ayrıntı. Mesela Jellinek diye bir Fransız hukukçu var. O diyor ki “Hukuk asgari ahlaktır.”⁶ Yani aslında hukuk ahlaka giydirilmiş müeyyideden ibarettir. Bunu göz ardı ederseniz sonuç alamazsınız. Hele ailede hiç alamazsınız. Sebep şu: Hukuk ispat edilebilmiş uyuşmazlıkları çözümleyebilir. Aile mahrem bir alanı oluşturuyor. Mahrem bir alanda ispat gücünü elde etmek çok zordur. O sebeple insanlar her noktada kendini haklı çıkartacak bir takım donelere sarılıyorlar. O veriler üzerinden konuşuyorlar. Mahrem bir ortamda, dışarıya kapalı bir mekânda meydana gelmiş bir uyuşmazlığı hukuk yoluyla çözmek oldukça güçtür. O sebeple hukukun arka plandaki ahlaki normları, değerler skalasını dikkate almamız gerekir diye düşünüyorum.

Bir diğer önemli husus hukuk oluşturulurken ya da kanunlar yapılırken, her ülkenin, her toplumun kendine özgü şartları, kendine özgü değerleri, kendine özgü kültürü, dikkate alınmak zorundadır. Çünkü ilişkilere bunlar yön verir. Yani kültürel değerler toplumun kılcal damarlarını oluşturur. Eğer siz başka bir toplumun kendine özgü olarak yaşadığı problemlere bulduğu çözümleri kendinize adapte etmeden,

⁶ Öztekin Tosun, “Ceza Hukukunun Gerçek Kaynakları,” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 3-4, (1962), 620-632.

kendi değerlerinizle yoğurmadan olduğu gibi alırsanız bunların ortaya çıkaracağı problemleri de beraberinde almış oluyorsunuz. Aslında problem ithal etmiş oluyorsunuz birçok noktada. Elbette insanlık tecrübesinden yararlanmayalım demek istemiyorum, mutlaka yararlanmalıyız. Neticede bir toplumda yaşanan problemlerin benzeri diğer toplumlarda da olabilir. Ama bunun ayırıcı yönleri varsa bunları dikkate alarak hukukumuzu biz kendimiz yeniden kendimizi inşa etmemiz lazım. Yani kendi problemlerimize kendimiz çözüm bulmamız lazım diye düşünüyorum. O yüzden bunu önemsiyorum.

Bir başka önemli konu da şudur. Bugün modernite dediğimiz şey bütün kurumsal yapıların üyelerini birbirine bağlayan değerlerinden kopararak her birisini özerkleştiriyor. Hem değerden hem de ana yapıdan koparıyor. Farklılıklar birer ahenk ve tamamlayıcılık unsuru iken çatışmanın aracı haline getiriliyor. Mesela annelik, babalık, çocukluk, kadınlık, erkeklik, amcalık, dayılık, halalık, teyzelik gibi büyük ailenin unsurlarını değersizleştirerek her birisini alıp “birey” olarak yeniden inşa ediyor ve kendi aidiyetlerini kuruyor. Bu da toplumun bütün kesimlerini çok güçlü şekilde çatışma ortamının içine sokuyor. Mesela bizim toplumumuzda aile devlet üzerinden devlet aile üzerinden tanımlanır. Buna göre devlet bir toplumun en büyük ailesidir. Her bir aile o toplumun küçük devletidir. Bu önemli bir şey ve ona yön veren aynı normlardır, aynı değerlerdir ve birbirini bütünler, tamamlar. Şimdi siz o değerler dünyasından soyutlarsanız, mesela kadını aile ortamı içerisindeki bulunduğu normdan, formdan çıkarıp da “Sen bir bireysin, sen özgürsün, senin şu şu hakların var. Sen işte şu şekilde durmalısın” ya da erkeği alıp “Sen ayrı bir bireysin” çocuğu alıp “Sen ayrı bir bireysin” diye o değerler dünyası ve o yapıdan koparıp da özerkleştirdiğiniz anda bu sefer soğuk ilişkiler başlıyor. O yüzden şunu söylemeye çalışıyorum son olarak, kurumsal yapılarımızı kendi değerler dünyamız üzerinden yeni baştan örgülememiz gerekiyor. Teşekkür ediyorum.

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” AÇILIŞ OTURUMU İNSAN HAKLARININ KORUNMASI VE ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE DİNİN DESTEĞİ*

Prof. Dr. Huriye MARTI**

Öncelikle nezaketiniz için teşekkür ediyorum. Ben de bir hanımefendinin yönettiği panelde konuşmacı olmaktan onur duyuyorum. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’na bu nazik davetinden dolayı teşekkür ediyorum ve misafirlerimize hoş geldiniz diyorum.

Aslında benden önce konuşan sayın rektörüm bir hukukçu ve belki de onun haklardan bahsetmesi daha çok bekleniyor. Ben ise bir hadisçiyim, benim daha çok ahlâktan bahsedeceğim düşünülüyor. Fakat biz bugün rollerimizi değiştik. Saygıdeğer rektörüm şiddet-ahlâk ilişkisinden bahsetti. Ben de dini ve manevi dinamiklerden destek alarak şiddeti nasıl engelleyebiliriz konusunda “temel haklar” üzerinden yürüyeceğim.

Bizim sıklıkla tekrar ettiğimiz bir cümle var: İslam’da hak alınmaz, verilir. Siz karşınızdakinin hakkını zaten doğal olarak tanıdığınız zaman, ona hakkını verdiğiniz zaman onun da “hak mücadelesi” adı altında sizinle sürtüşme yaşamasına engel olmuş olursunuz. Eğer hakları iade etmiyorsak; çocuğun, kadının, işçinin, yaşlının, hatta tabiatın varoluşsal haklarına riayet etmiyor ve kendimizi ona haklarını iade etmekle sorumlu hissetmiyorsak, bir süre sonra muhatabımızın kendi haklarının peşine düşerek bizimle çatışması kaçınılmazdır.

* 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara’da TİHEK tarafından düzenlenen Şiddet’in Önlenmesi Çalıştayı’nda sözlü olarak tebliğ edilmiştir.

** *Diyanet İşleri Başkanlığı, Başkan Yardımcısı*

Aile de hakların üzerine giderek, hak çatışması yaşanarak huzurlu olunabilecek bir ortam değildir. Aksine kişinin kendi sorumluluklarının farkına vararak, eş olarak, anne-baba olarak ya da evlat olarak karşısındakinin hakkını teslim etmekle huzura kavuşacağı bir ortamdır. Hukuk dediğimiz normlar dizisi asla ve kata ahlâktan ayrı düşünülemez. İşin bu kısmı çok önemli. Ben 9 yıldır Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bürokrat olarak görev yapıyorum. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ilk kadın bürokratıyım. 9 yıl boyunca kesintisiz bir şekilde kurumumuzun çatısı altında aileye yönelik merhamet çalışmaları yürüttük. Ailenin korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi, çocuğa yönelik şiddet ve istismarla mücadele edilmesi konusunda sayıları 100 bini aşan din görevlilerimizi sistematik bir şekilde eğitime aldık. Başkanlık olarak şiddetle mücadelenin bir ömür devam etmesi gerektiğine inanıyoruz. Saygıdeğer Nevzat Tarhan Hocam dedi ki, kâinatta her an daha kötüye gidiş imkanı ve eğer müdahale etmezseniz kötülüğün artma potansiyeli vardır. O halde bizlerin daima kötülükle, şiddetle mücadeleye devam etmemiz gerekir. Dolayısıyla bu mücadleden vazgeçmeyeceğiz. Gerek kadına gerekse erkeğe yönelik, gerek yaşlıya gerekse engelliye yönelik, gerek çocuğa gerekse anne-babaya yönelik şiddet, ihmal ve istismar hiçbir zaman yandaş bulamayacak.

Burada şöyle bir soruna işaret etmek istiyorum: Uluslararası çalışmalarda da dile getirdiğimiz üzere, sadece dış disiplin yöntemleriyle; yani hukuksal normlarla ve polisiye tedbirlerle şiddeti önlemek mümkün değil. Çünkü aslında hukuk bir noktada çaresiz kalıyor ve ahlâk temeli sağlamlaştırılmadıkça yani “iç disiplin” sistemleri yerleşmedikçe şiddet son bulmuyor. Bu sebeple, kişilerin kendi kendilerini kontrol ederek şiddetten el çekmelerine yönelik eğitimler, farkındalık çalışmaları yapılmalı. Biz güçlü kanunlarımız ve polisiye desteğimiz olduğunu dile getiriyoruz ama büyük bir üzüntüyle söylüyorum ki, her sene öldürülen kadınlarımızın sayısında maalesef artış var. Çünkü biz mağdura eğildiğimiz kadar, faile eğilmedik. Faile eğilmek yani şiddeti uygulayan ile uğraşmak ise ahlak eğitiminden ve kesinlikle iç disiplin alışkanlıklarını küçüklükten itibaren geliştirmeyi gerektirir. Onun için şiddetle mücadelenin ahlaki zeminini çok önemsiyorum ve çocuklarımızın da anne babaları tarafından iç disiplin yöntemleri ile büyütülmeleri gerektiğini söylüyorum. “Gözüm üzerinde” diyen dış disiplin yöntemi gün gelir iflas eder ama “Ben olmadıgımda bile sen kendini kontrol etmek zorundasın. Çünkü sen bir insan olarak yaptıklarından sorumlusun. Bu dünya geçici ve bir gün hem diğer insanlara hem de Yüce Yaraticına hesap vereceksin” diyen bir eğitim kişiye erdem kazandırır.

Elbette İslam sadece iç disiplin ve ahlâk üzerine kurulu bir din değildir. Merhamete, sevgiye, meveddete, sekinete verdiği önem kadar, hukuka ve adalete de önem veren bir dindir. İslam'ın hukuki normları vardır. Bu hukuk toplumun ayakta kalabilmesi, toplumsal düzenin işleyebilmesi için şarttır. Peki, şiddeti insan hakları bağlamında değerlendirdiğimizde İslami referanslarımızda ne görüyoruz, ne ile karşılaşılıyor. Kısaca bu konuya değinmek istiyorum.

Allah Teâla, insanı yeryüzünün en şerefli varlığı olarak yarattığını açıkça Kuran-ı Kerim'de beyan buyurur ve pek çok ayet-i kerime "şerefli varlık/halife olma" vasfının kadın ve erkek açısından eşit olduğunu bize söyler. İslam'da kadın ve erkek, bir hata işlediğinde Cenab-ı Hak katında aynı şekilde cezalandırılan, bir güzellik yaptığında da Allah katında aynı şekilde mükâfat kazanın iki kul olarak eşit varlıklardır. Kur'an'da Allah şöyle buyurur: "*Sizden erkek olsun kadın olsun, hiçbir çalışanın amelini karşılıksız bırakmayacağım*".¹ Erkeğin ve kadının hayat içerisindeki rol dağılımları farklı olabilir. Yaratılıştan getirdikleri birtakım niteliklerde de farklılıklar vardır. Zira birbirlerini tamamlasınlar ve bir aile olsunlar diye yaratılmışlardır. Ama temelde "kul olma" paydasında kadın ve erkek eşittir.

İnsanlık onuru bakımından eşitlik, aynı şekilde hukuk önünde eşitliği de beraberinde getirir. Üstünlük ise ancak Allah'a karşı kul olma bilincindeki derinlikle ölçülür. Hz. Peygamber buyurur ki, "*Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Biliniz ki Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap olana, beyazın siyaha, siyahın da beyaza üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir. Şüphesiz Allah katında en iyiniz, en çok takva sahibi olanınızdır*".² Fakat kültürel normlarda kadına ya da erkeğe yönelik kimi zaman bu eşitliğin bozulduğunu ve olayın zulme, yani adaletten kayarak şiddete ulaştığını görmek mümkündür. Oysa insan, üstün niteliklere sahip bir varlık olarak yaratılmıştır. Sorumluluk sahibidir, akıllıdır, onurludur ve güçlüdür. Gücünü akli ile birlikte Cenab-ı Hakkın gönderdiği kuralların eşliğinde, dünyanın iyiliği için kullanmak zorundadır. Eğer gücünü yeryüzünde iyilik değil, kötülük için kullanmaya başlamışsa, işte orada farklı çeşitleriyle şiddet başlamıştır. Bu bazen fiziksel olur, bazen psikolojik olur, bazen ekonomik ya da cinsel olur, hiç fark etmez, hepsi suçtur. Çünkü şiddet var ise, orada bir insanın Allah'ın kendisine verdiği gücü, iradeyi ve akli kötüyü kullanması söz konusudur. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim, ısrarla insandan kendine ait yetenekleri iyiye ve merhamet yoluna kullanmasını ister.

¹ Âl-i İmrân, 3/195.

² Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 411.

İslam'a göre, kadının ve erkeğin doğuştan getirdiği beş temel hak vardır. Bu beş temel hak, beş temel dokunulmazlık alanını oluşturur. İslam hukuku; ırkı, rengi, dili, cinsiyeti, inancı fark etmeksizin bütün insanların bu beş dokunulmazlık alanına sahip olduğunu söyler. Zarûrât-ı hamse olarak adlandırılan bu haklar, "can, mal, akıl, namus ve inanç dokunulmazlığı" şeklinde formüle edilir. Nitekim Peygamber Efendimiz, insanlığa kıyamete kadar kalıcı, en temel mesajlarını bıraktığı Veda Hutbesinde şöyle buyurur: "*Bu (Zilhicce) ayınızda, bu (Mekke) şehrinizde, bu (Arefe) gününüz nasıl mukaddes ise, kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız (şeref ve namusunuz) da aynı şekilde mukaddestir (dokunulmazdır).*"³

Zarûrât-ı hamsenin birincisi "can dokunulmazlığı"dır. İslam'da bir insanın canına kasten kıymak asla müsaade edilen bir durum değil, aksine çok büyük bir suç ve vebaldir. Ayet-i kerime açıktır: "*Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiştir, lanet etmiştir ve çok büyük bir azap hazırlamıştır.*"⁴ Hem gazabın, hem lanetin, hem de azabın üst üste zikredilmesi ve cehennem gibi bir noktanın açıkça beyan buyurulması, bile bile insan öldürmenin ne kadar büyük bir suç olduğunu söyler. İşte tam bu noktada konuyu kadın cinayetlerine getiriyoruz. Tam bu noktada namus cinayeti ya da töre cinayeti olarak adlandırılan suçun dinimizde büyük günahlardan biri kabul edildiğini söylüyoruz. Kadını namusu üzerinden baskı altında tutmak ve zan üzerine cezalandırmak, tamamen cahiliye zihniyetinin ürünüdür. İslam hiçbir şekilde ailenin namusunu temizleme veya şerefini kurtarma adına bireylere infaz hakkı tanınmamıştır. Eğer ortada bir suç varsa, suçluyu yargılayıp cezalandırma hakkı ne aile meclisine ne de aşiret liderine aittir. Bu hak devletindir. Hukukun ve devletin yetkisine bırakılmayan cezalandırmalar, güvensizlik, başıboşluk, haksızlık ve zulüm getirir.

Kısacası dinimizde kadının can dokunulmazlığı vardır; yani bedeni her türlü şiddet ve istismardan korunmuştur. Kadının can emniyetini tehlikeye atan her türlü şiddet hareketi, kanunlarımız karşısında suç olduğu gibi, dinen de büyük bir vebaldir.

Peygamber Efendimizin hayatında ve zihin dünyasında öyle bir merhamet örgüsü vardır ki, savaşta bile adaleti öngörür. Bu gerçekten insanlıkta en uç noktadır. Çünkü savaş merhametin, iyiliğin sona erdiği ve şiddetin, kötülüğün zirveye tırman-

³ Buhârî, İlim, 9.

⁴ Nisâ, 4/93.

dığı bir ortamdır. Böyle bir ortamda bile Peygamberimizin "evleri yıkmayın, ağaçları kesmeyin, kadınları ve çocukları öldürmeyin, din adamlarına dokunmayın" şeklinde emirleri vardır. "Sakın işkence etmeyin, esirlerinizin ağzını burnunu kulağını parmağını kesmeyin, hiçbir şekilde zulmetmeyin" diyen emirleri vardır.⁵ Dolayısıyla günlük hayatta, aile gibi huzur ve mutluluk bulunması gereken en değerli ortamda, Peygamberimizin şiddeti onaylaması mümkün değildir. Zaten Hz. Âişe'nin ifadesiyle, "Allah Resûlü, hayatı boyunca herhangi bir kadına ya da bir hizmetçiye tek bir tokat atmamıştır."⁶

Sayın oturum başkanımız çok güzel söylediler: "Merhamet acımak değil, acıtmamaktır". Çok güzel bir vurgu, teşekkür ediyorum. Bugün şiddet konusunda öncelikle şunu fark etmeliyiz ki şiddet, insanın can dokunulmazlığını ihlaldir. İnsanın varoluşsal değerine saldırıdır. Allah'ın yarattığı cana el uzatmaktır. Kadını, çocuğu, yaşlıyı ya da engelliye, kısacası güç dengelerinde terazi eşitlenmediği her durumda zayıf addedileni korumak Peygamber Efendimizin sünnetidir.

Peygamber Efendimiz (S.A.V.), kadınlar hakkında konuşurken erkeklere şöyle seslenir: *"Allah'ın kadın kullarına vurmayın! Eşlerini dövenlerin sizin hayırlılarımız olduğunu sanmayın!"*⁷ Çocuklar hakkında konuşurken de anne babaları şöyle uyarır: *"Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adil olun."* Burada Cenab-ı Hakk'ın merhametinin ve adaletinin hatırlatılmış olması aslında insanın kendi acizliğini unutmaması için bir mesajdır.

Bir diğer temel hak alanı ise, "akıl dokunulmazlığı"dır. Her insan, aklını ifsad edecek yani psikolojisini bozacak, aklî dengesine ve ruh sağlığına zarar verecek her türlü müdahaleden korunma hakkına sahiptir. Aynı zamanda dinimize göre, insanın kendini geliştirme; eğitim alma; aklını, bilincini, şuurunu, zekâsını iyilik yolunda kullanmak için çalışma hakkı vardır. Bir kadının ya da bir çocuğun eğitim alarak kendisini geliştirme hakkına müdahale etmek suçtur. Nitekim Peygamberimiz kadınların eğitime özel gün ve zaman ayırmıştır. Onların sorularını asla cevapsız bırakmamış, Medine'nin eğitim merkezi olan mescide gelmelerini daima teşvik etmiştir.

⁵ Müslim, Cihâd ve siyer, 3; Tirmizî, Siyer, 48.

⁶ Müslim, Fedâil, 79.

⁷ Ebû Dâvûd, Nikâh, 41-42.

Dolayısıyla kadının, erkeğin, çocuğun, aile içerisinde bir yaşlının, bakıma muhtaç bir hastanın psikolojisini bozacak şekilde şiddet uygulamak, akıl dokunulmazlığına müdahale olduğu için dinimizde kesinlikle yasaktır.

Beş temel hakkın üçüncüsü “inanç dokunulmazlığı”dır. Her insan, inanmak, inandığı gibi yaşamak, inandığı dinin ritüellerini yerine getirmek ya da inandığı gibi giyinmek, yemek, içmek konusunda özgürdür. Eğer bir insan, inancından dolayı engelleniyorsa, cezalandırılıyorsa orada şiddet vardır ve bu şiddetin hem hukuki hem de ahlaki olarak dinimizde asla yeri bulunmamaktadır.

Bu noktada belirtmeliyim ki, Peygamber Efendimiz o güne kadar toplumda görülmemiş şekilde kadınlara da inandıkları şekilde yaşamak, dinlerini öğrenmek ve uygulamak konusunda en temel haklarını teslim etmiştir. Onun “*Hanımlarımız mescitlere gitmek için sizden izin isterlerse onlara izin verin.*”⁸ şeklindeki uyarıları, kadınların eğitim merkezi olan mescide gelerek İslâm’ı öğrenmelerine, kendilerini geliştirmelerine, cehaletten kurtulmalarına ve topluma yararlı olmalarına yöneliktir.

Bir diğer dokunulmazlık alanımız, “namus dokunulmazlığı” yani ırz dokunulmazlığıdır. Namus son derece kıymetli bir kavramdır. İffet ve namus, bütün toplumu ayakta tutan temel değerlerdendir. Kur’an’ın ilkeler manzumesinde namusa yönelik saldırılara karşı maddî ve manevî müeyyideler öngörülür. Namuslu kimselere iftirada bulunmak büyük günahlar arasında sayılır ve kesin bir dille yasaklanır.

Her insan iffetini, onurunu, saygınlığını, şerefini ve namusunu korumak ister, korumalıdır. Bu hususta kadın ve erkek arasında fark yoktur. Allah Teâlâ’nın ayet-i kerimeleri çok açıktır. “*Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun.*”⁹ der Kur’an’da. Neden ‘Aranızdan zina edenlere 100 değnek vurun’ diye genel bir ceza ayeti gelmedi de “zina eden kadına ve zina eden erkeğe” diye ayrı ayrı söylendi? Bu soruya müfessirler şöyle cevap verirler: Çünkü toplumlar böyle bir durumda kadını cezalandırmaya ama erkeği affetmeye meyillidir. İffetin sadece kadından beklenen, sadece kadına yüklenen bir sorumluluk olması, dinî değil, kültürel bir algıdır. Oysa Kur’an-ı Kerim’in “*Mümin erkeklere söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, namuslarını korusunlar.*”¹⁰ emrinin hemen ardından, “*Mümin kadınlara*

⁸ Müslim, Salât, 137.

⁹ Nûr 24/2.

¹⁰ Nûr 24/30.

da söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, namuslarını korusunlar."¹¹ Buyuran, ayrı ayrı her iki cinse de seslenen ayetleri vardır.

İffet konusunu bireysel anlamdan çıkartılıp, kolektif bir anlama taşımak, ailenin erkeklerini kadının iffetinden sorumlu görmek ve onlara cezalandırma yetkisi vermek tam bir cahiliye düşüncesidir. Dolayısıyla namus olgusu kadın üzerinde sınırsız bir tahakküme hatta zulme ve şiddete dönüştüğünde, bunun dinî bir açıklaması yoktur. Aksine kişi, kolektif bir şekilde ailenin erkekleri tarafından namusu korunan bir varlık değil, kendi namusundan Allah Teâla katında sorumlu olan özgür bir varlıktır ve kadın erkeğe karşı, erkek de kadına karşı sadakatli, vefalı ve iffetli olmak mecburiyetindedir.

Sayın Başkan, izninize teşekkür ediyorum, müsaade ettiğinizin farkındayım. Son cümlemi söyleyeceğim. Beşinci dokunulmazlık alanı da "mal dokunulmazlığı"dır. Her insanın, gasp gibi, hırsızlık veya yağma gibi malına yönelik saldırılardan korunma hakkı vardır. Her insanın helal ve meşru yollardan kazanç elde etme ve o kazancını meşru biçimde kullanma hakkı vardır. Bunların zorla elinden alınması, gerek çalışma ve kazanma hakkının, gerekse de kazandığı paranın zorla elinden alınması şiddettir.

Aile içerisindeki şiddet türlerinden birisi biliyorsunuz ki ekonomik şiddettir. Kadının, erkeğin ya da yaşlı anne-babanın kazancını zorla elinden alma şeklindeki ekonomik şiddetin dinimizde bir suç olduğunu burada belirtmeliyiz. Ekonomik şiddetin farklı çeşitleri vardır ve İslam'ın da bunlarla mücadele için kurguladığı temel normlar bulunur. Mesela birisi kadının miras hakkıdır. Cahiliye döneminde kadına hiçbir şekilde miras verilmezken, aksine kadın, miras malı içinde sayılıp varisler arasında paylaştırılırken, İslam'ın yüce kitabı Kur'an şöyle der: *"Ana, baba ve akrabaların (miras olarak) bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Ana, baba ve akrabaların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır."*¹² Kur'an-ı Kerim, kadının miras hakkını korur ve tek tek kadına hangi şartlarda ne kadar miras kalacağını söyler. Bugün hâlâ kadınlarımızın mirastan payının verilmediğine dikkatinizi çekmek istiyorum.

Mehir de aynı şekilde nikâhta kadına verilen ve asla rızası olmadan elinden alınamayacak olan maldır. Mehir hakkı, kadınların ekonomik özgürlük alanlarıdır. Maalesef mehirin de kimi zaman verilmediğine, kimi zaman da düşük borçlarından

¹¹ Nûr 24/31.

¹² Nisâ, 4/7.

dolayı zorla kadının elinden alındığına şahit oluyoruz. Bu da bir ekonomik şiddettir. Oysa Allah Resûlü, “*Şüphesiz şartların yerine getirilmeye en lâyık olanı, kadınları kendinize helâl kıldığımız (mehir) şartıdır.*”¹³ buyurur. Kadının çalışma ve helalinden kazandığını da hem ailesi için hem kendisi için güzel bir şekilde harcama hakkı vardır.

Kıymetli misafirler, kısaca anlatmaya çalıştığım bu dokunulmazlık alanlarına müdahalenin şiddet olduğunu, insan haklarının temelinde yer alan can, mal, namus, akıl ve inanç hakkı korunduğu zaman ise şiddetle mücadelenin hakkı ile yerine getirilmiş olacağını söyleyerek sözlerime son veriyorum. Sabrınız ve nezaketiniz için teşekkür ediyorum.

---

¹³ Müslim, Nikâh, 63.

“ŞİDDETİN ÖNLENMESİ ÇALIŞTAYI” AÇILIŞ OTURUMU ULUSLARARASI HUKUKTA ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE KÜRESEL ŞİDDET OLGUSU*

Prof. Dr. Murat ÇEMREK**

İlk önce bir psikologdan modernizmin eleştirisi çerçevesinde bir sunuş, sonrasında bir fakihden ahlâk, etik değil ama ahlâk, sonra bir muhaddiseden de hep beraber dinlediğimiz İslam hukukundaki temel beş mesele çerçevesinde şiddetin önlenmesine dair mülahazalar. Şimdi öncelikle ben buraya icapçı olarak gelmiş durumdayım. Onu belirtmem lazım. Zaten isimlikten de anlaşılıyor. Buna bir gönül koymuşluğumdan dolayı değil tam tersine bir teşekkür durumu hasil olduğundan dolayı hassaten belirtmek istiyorum. Yaşayan bir efsanenin, İonna Kuçuradi, yerine ismimin en azından Doç. Dr. Yusuf Sayın tarafından düşünülmesi bile beni fazlasıyla mesut ve bahtiyar etmiştir. Sayın Kuçuradi, doğduğum yıl, Türkiye’deki Felsefe Derneği, daha sonra Bakanlar Kurulu kararı ile Dernek’ten Kurum haline gelecek organizasyonun kurucusu olduğu için, ben ismini duyduğum anda yerine çağrılmaktan zaten fazlasıyla onur duydum ve bu çerçevede davet edilmiş olmaktan da gayet mutluyum.

Yaşadığımız dünyada şiddete dair “küçücük bir realite canım teoriyi mahvediyor” değil, mebzul miktarda bu normatif çerçeveyi mahveden örneklerimiz söz konusu. O yüzden normatif çerçeve önemli; o yüzden hukuk sadece “hakkın çoğulu” anlamında değil, bizatihi başka türlü yaşayamayacağımız içindir. Yani siz savaşın sonunda bir kaleyi şiddetle ele geçirebilirsiniz, istediğiniz kadar “adil savaş” olsun Thomas

* 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara’da TİHEK tarafından düzenlenen Şiddet’in Önlenmesi Çalıştayı’nda sözlü olarak tebliğ edilmiştir.

** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, cemrek@yahoo.com

Aquinas'dan itibaren, bu fark etmez ama nihayetinde savaşı sürdüremezsiniz oradaki hükümlerliliğini. Dönüp dolaşıp bir hukuki çerçeveye ve herkesin üzerinde olabildiğince oydattığı bir manzumeye ihtiyacınız olacaktır. Bu hukukun birinci tarafıdır. İkincisi; modern bir dünyada yaşıyoruz ve bunu elimizdeki karbon kayıtları itibariyle bakarsak 12-14 bin yıl, yazılı tarih itibariyle 5-6 bin yıllık bir insanlık tarihine vakıfız. Bundan hareketle de elimizdeki bu data bize şunu gösteriyor: Bizatihi insanlık tarihi bir şiddet tarihidir. Eşzamanlı olarak bu, şiddetin rafineleşmesi anlamında yani daha az malzeme kullanarak daha çok şiddet yapabilmeyi. Bunun içinde atom bombasından tıbbın da gelişmesine II. Dünya Savaşı'nın katkısı itibarıyla insanlara gösterilen maksimum şiddetten -insanların sabun yapılmasına kadar olan boyutu itibariyle- söylüyorum. Ne yazık ki; insan ırkı olarak kanlı bir tarihimiz var. Yani bu hatırlaması fazlasıyla utanç verici ama öbür taraftan da nihayetinde bütün insanlık tarihi bunun üzerine kuruludur.

ŞİDDETİN TARİHSEL ARKA PLANI

Benim siyaset bilimci, uluslararası ilişkilerci vasfım itibariyle tam da her gün okuduğum, ilgilendiğim alan kan revan üzerine kurulu. Bu demek değil ki; şiddet doğrudur. Hayır, o yüzden normatif değerler her zaman ön plandadır. İşte hukuk bizim şiddetten taraf olmamız gerektiğini öğrettiği için değerlidir. Şimdi diğer yandan, küreselleşmeden bahsederken kaçınılmaz hepimiz birer modern ulus devlet vatandaşlarıyız. Ulus devletin de bildiğimiz insanlık tarihinde -en zorlansanız Fransız Devrimi değil, biraz daha evveliyatına, Coğrafi Keşifler ile başlayan gelişmelere kadar götürseniz 500 yıllık bir tarihi var kabaca. Bu da işte toplam bilinen yazılı tarih içinde aşağı yukarı onda birlik dilime tekabül ediyor. Ama biz öyle zannediyoruz ki; sanki tüm insanlık tarihi hep ulus devlet olarak yaşandı. Hayır, böyle yaşanmadı. Sözün özü, insanlık tarihi bağlamında modernite ile ilişkimiz gayet sınırlı bir ilişkidir.

Antik döneme atıf yaptığımızda yine modernitenin kendisine felsefi anlamda düstur edindiği boyutları vardır ama bütün toplumlar - paganizm de dâhil olmak üzere- moderniteye kadar metafiziksel, spiritüel ve dinsel toplumlar olagelmüşlerdir. Bunu tabii Nietzsche'nin "Tanrı öldü" ifadesi itibari ile alırsak, modernite dediğimiz kurulan yapıdır -ki ulus devlet bunun siyasal uzantısıdır. O zaman karşımıza şu çıkıyor: "Küreselleşme" dediğimiz aslında bu modernitenin tüm gezegene yaygınlaşmasıdır. Bu çerçevede küreselleşme çalışmalarında çokça karşımıza çıkan "ulus-devlet ve arkasındaki ideoloji ulusçuluk/milliyetçilik küreselleşme ile çatışır mı?" sorusu

çerçevesinde -yer yer çatıştığı alanlar tabii ki iktidar alanı itibarıyla söz konusu olur- küreselleşme bizatihi ulus-devletin küreselleşmesidir, milliyetçiliğin küreselleşmesidir. Yani bir normatif değer olarak milliyetçiliğin bütün ulus devletlerde ve bütün hukuk sistemlerinin yegâne zemini haline gelmesidir. Şimdi tekrar buradan devlet mevzuna geldiğimizde Weber’in çok atıf yapılan, haliyle bütün sosyal bilimcilerin bildiği “Devlet şiddetin meşru tekeli” ifadesine gelmek istiyorum ve buradaki tekit ifadesini, “şiddetin meşru tekeli” olmaktan hem meşruluğun hem tekelliğin bir arada kullanılmasını eleştirmek istiyorum. Çünkü herhangi bir konuda tekelseniz otomatikman meşruiyetiniz hukuken değilse bile fiilen söz konusudur. Bu eşyanın tabiatı gereğidir. Kendi derslerimde de şu örneği veririm: Dersin hocası benim. Eğer derste başka birisi hocalığını iddia etse otomatikman kaos olur. O yüzden de bu anlamdaki tekel bana böyle bir meşruiyet veriyorsa şiddetle ilgili olarak da insanlık tarihinde devletin durumu öyledir.

Hobbesian anlamda baktığımızda “doğa durumu”ndan (state of nature) devletin oluşumuna geçişle şiddet tek elde toplanır. Bu elbette farazi bir yaklaşımdır. Bunun tam tersine de işbirliği odaklı yaklaşım da Locke’da göze çarpar. Kantçı bakış açısıyla da barış temelli bir bakış açısı söz konusudur. Doğa durumu söz konusu olursa işte insanlar bir üst otorite olmayacağından, saydığınız beş tane emniyet sadece İslam için değil bütün insanlık için vaaz edildiğinden bu emniyetleri birinin üstlenmesi gerekir. Bu yerine getirilmezse ben kendim korumak zorunda kalacağım için bireysel olarak silahlanacağım, uykuyu kaybedeceğim, ailemi, kendimi, malımı mülkümü servetimi korumak için heder olacağım. Bu hal benim ömrümden ve yaşam kalitemden çalacak. O yüzden bir üst otorite olarak devlete ihtiyacımız var.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER AÇISINDAN ŞİDDET

Şimdi bunu uluslararası sisteme getirdiğimizde uluslararası hukukun bizatihi za-fiyeti bir tarafa uluslararası sistemin Realist teorisinin -çok referans verilen- şekli ile çizdiği yapının anarşik olmasıdır. Burada “anarşik” ifadesi “kaotik” anlamına gelmiyor, “anarşist” anlamına gelmiyor, “bir üst otoritenin olmaması” anlamına geliyor. Hobbesyan anlamda doğa durumu oluyor. Hukukun uygulanması için bir kere kolluk kuvvetleri iç hukuk itibarıyla en temel meseledir. Şimdi siz suçluyu tespit ediyorsunuz. O üst otoritenin kolluk kuvvetleri, asayiş birimleri ilgili kişiyi yakalayacak. Tamam bu birinci adım. Yakaladılar. İkinci adımda ne lazım? Bu kişinin yargılanması lazım. O anki cari hukuk, meri hukuk neyse; bu hukuk dinsel olabilir, seküler

olabilir veyahut işte siz biraz önce bahsettiniz töre cinayetlerinden, törenin bizatihi kendisi olabilir. Hatta yazılı bir kaide olmadan kendisine başvuru bir normatif değerler bütünü de olabilir ve buna göre bir yargılama yapılır. Bu çerçevede hakim olacak, savcısı olacak, avukatı olacak... Böyle bir mekanizmaya ihtiyaç var. Üçüncü adımda suçluya yargılanmasının sonucunda ilgili cezanın verilmesi lazım. Bu para cezası olabilir, tazir olabilir, ikaz olabilir veyahut bizatihi hapis cezası olabilir. Bu hapis cezası açık cezaevi olabilir, hücre hapsi olabilir hatta müebbet olabilir. Bütün bunlar itibariyle bunları uluslararası hukuka getirdiğimizde işte bu “anarşik ortam” dediğimiz yapıda bir üst otorite yok. Herhangi bir devlet bir başka devlete veyahut da devlet düzeyinde de değil, ikinci mesele itibariyle yaşadığımız, modernitenin ilerleyen boyutu itibariyle -ki bunun nihayetinde 2001 sonrası- bir dünya için söylememiz mümkün. Bir terörist organizasyonun nihayetinde devlete savaş açmasıyla karşı karşıya kaldığımız gibi. Bütün bunları 11 Eylül Olayları tam da bunun nirengi noktası olduğundan söylüyoruz.

Peki o zaman kim kimi bu anlamda cezanın parçası haline getirecek? Bir kere Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) itibariyle baktığımızda tam da şu sözü fazlasıyla haklı çıkaran bir duruma geldiğini görüyoruz: “Hukuk büyük sinekler için değil, küçük sinekler içindir. Zaten büyük sinekler bu ağı yırtıp geçerler, takılanlar küçük sineklerdir. “Mesela ABD UCM’den kendisi için gücünün yettiği devletlere baskıyla bu çerçevede Irak’ın işgalinde askerlerinin yaptığı cürümlere dair bir istisna çıkartmayı başaramamıştır. O zaman bu anlamda uluslararası kurumların olması da uluslararası hukukun yerine getirilmesi anlamına gelmiyor.

Biraz önce Hocalarımızın saydığı bütün o normatif değerler, İslam tarihi boyunca bütün İslam toplumlarında kadına dair olandan tutun, tüm zayıflara dair olandan tutun realiteye hakkıyla aktarılamamıştır. Örneğin, bizatihi savaş hukuku. Orada normlar duruyor ama savaş hukukunun uygulanması anlamında realitede değil. Buradaki temel derdimiz, bir de modernite ile beraber kendimizin dini normlar ile ilgili olarak, bu dünyada bir şekilde cezadan kaçsak bile uhrevi olarak cezalandırılacağımızın kulağımıza küpe edilmesi ile ilgili boşluğun ortaya çıkmasıdır. Modernite ile tam da Nietzsche’nin söylediği gibi “Tanrı öldü”. İşte Kilise’nin -Nietzsche Kiliseyi bir siyasal otorite anlamında kullanıyor ama bunun da ötesinde sosyal olarak da bireysel olarak da modernite çerçevesinde Tanrı’yla bağın kopmuş olmasıdır burada anlatılan. O zaman zaten dünyada cezalandırılmıyorsak, Nevzat Hoca’nın bahsettiği sekülerizm dünyeviciliktir. Zaten bütün mesele bu dünyada ise bu dünyadan sonrası

da yoksa, bütün yaptığımızın da burada yanımıza kâr kalacağına dair kanaat getiriysek, o zaman niye iyi olalım? Bunun bir de küreselleştiği bir halde yaşamaktayız şu anda.

Peki bu kadar kötü mü resim? Yok o kadar da kötü değil. Bu noktada da Habermas'ın modernite ile ilgili yaklaşık 30 yıl önce söylediği bugün de geçerliliğini koruyor ve hâlâ ufuk açıcı: "Modernite tamamlanmamış bir projedir." Kendisinin bu çerçevede de altını çizdiği temel mesele şudur: Eğer bizi özgürleştirmiyorsa -buradaki özgürlükten kasıt tam da bu beş tane emniyetin sağlandığı hal içeriğinde insanın tadabileceği maksimum özgürlüğün sağlanmasıdır. Çünkü bu emniyetler sağlanmadığında kaçınılmaz olarak Hobbesyan anlamdaki "doğa durumu"nda hangi özgürlükten bahsedebiliriz?

Şimdi bu çerçevede biz buradan nasıl ümitli olacağız? Resim bu kadar kötüyken, her an Üçüncü Dünya Savaşı beklerken, her an toplumsal anlamda daha fazla infialer yaşanırken.. İşte buraya gelirken yeni bir intihar vakasını ben de yolda okudum ve Nevzat Hoca da konuşmasında bahsetti. İntiharların bu kadar artıyor olması sadece herhangi bir dinden uzaklaşma veya ahlâki değerlerin çözülmesiyle ilgili değil, modernitenin insanı tatmin edemediği bütün alanların yansıması olduğunu da söylemek lazım. Yani fakirlikle ilgili değil, zengin toplumlarda da bunu görüyorsunuz. Zengin bireylerde de görüyorsunuz. Ondan da zaten bahsettik.

İşte küreselleşmeye dair buradaki genel umudumuz uluslararası hukuk çerçevesinde uluslararası hukukun küreselleşmesi ile önemli bir adım gelecektir. Çünkü burada çarkların dişlilerinin oturmaması, bir asenkronize durum söz konusu. Terör küresel, problemler küresel yani gezegen düzeyinde ama sizin buna dair önerebildiğiniz çözüm zayıf bir uluslararası hukuk. Kurumsallaşmasını tümüyle tamamlayamamış, kendi normlarını üretmek anlamında veya kabullenilmesi bağlamında değerler üretmiş ama pratik karşılığı olmamış bir uluslararası hukuk söz konusudur. O zaman uluslararası hukukun yerini küresel bir hukuk aldığı anda, kurumların değerleri içselleştirildiği bir dünyada, en azından bundan önceki dünyaya göre daha ümitli, daha müreffeh olmamızı mümkün olabileceğini düşünüyorum. Belki o zaman bu "tamamlanmamış proje" kısmen tamamlanmış bir proje olarak karşımıza çıkacaktır.

